

Dábálašoahpaheaddjeoahpu rámmaplána

Oahpáhus- ja dutkandepartemeanta dohkkehan plána
cuoŋománu 3.b.2003

SISDOALLU

1. kapihtal.....	2
OAHPAHEADDJEOAHPPU	2
1.1 Ulbmilat ja earenoamášvuodát.....	3
1.2 Oahpaheaddjebargu.....	4
1.3 Oahpaheaddjin šaddat.....	5
1.4 Servodat, mánáidgárdi/skuvla, oahpaheaddjeoahppu.....	6
1.5 Rámmaplánas fágaplánii	7
2. kapihtal.....	8
Dábálašoahpaheaddjeoahppu	8
2.1 Ulbmilat ja erenoamášvuodát.....	9
2.2 Huksehus ja organiseren.....	10
2.3 Bargohárjehallanoahppu	12
2.4 Bargo- ja árvoštallanmálliid prinsihpat.....	12
2.5 Rámmaplánas fágaplánii	13
3. kapihtal.....	15
FÁGAID JA FÁGASURGGIID PLÁNAT.....	15
3.1 Pedagogihkka.....	16
3.2 Vuđolaš lohkan-, čállin ja matematihkkaoahpahuš (VLČM)	18
3.3 Risttalašvuoda-,oskku- ja eallinoainnuoahppu (ROE).....	20
3.4 Matematihkka	23
3.5 Dárogiella	25
3.6 Engelasgiella.....	28
3.7 Ruovttudoallooahppu	30
3.8 Lášmmohallan	32
3.9 Dáidda ja giehtaduodji.....	34
3.10 Musihkka	36
3.11 Luonddu- ja birasfága	38
3.12 Servodatoahppu	40
3.13 Drámá ja rytmihkka bealjehemiid váste	42
3.14 Engelasgiella bealjehemiid váste.....	44
3.15 Dárogiella bealjehemiid váste	46
3.16 Dárogiella seavagiella.....	48
3.17 Sámegiella.....	50
3.18 Duodji.....	52
DÁBÁLAŠOAHPAHEADDJEOAHPU RÁMMAPLÁNA NJUOLGGADUSAT	54

1. kapihtal
OAHPAHEADDJEOAHPPU

1.1 Ulbmilat ja earenoamášvuodát

Oahpaheaddjeoahpahas galgá oppalaččat gokčat servodaga dárbbu oahppan oahpaheddjiide buot fágain ja buot fágasurggiin mánáidgárddiin, skuvllain ja rávisolbmuid oahpahas. Maŋgel go leat geargan oahpuin, galget oahpaheaddjit sáhttit bargat duohtan dahkat sihke daid ulbmiliid maid ovttaskas oahpahasdoaimmat leat mearridan, ja daid ulbmiliid mat oppa oahpahasvuogádagas leat. *Universitehtaid ja allaskuvllaid lága 54. a §:s* lea oahpaheaddjeoahpahas ulbmil hábmejuvvon dáinnalágiin:

“Oahpaheaddjeoahpahas galgá oahpahas, dutkama ja fágalaš ovddidanbarggu bokte, addit dan fágalaš ja pedagogalaš máhtu ja geavatalaš oahpahas mii dárbbasuvvo oahpahas, oahppama ja bajásgeassima plánemii, čadaheapmái ja árvoštallamii. Oahpahas vuodđun galget leat ohppiid ja mánáidgárdemánáid iešguđetlágan eavttut, ja dat galgá gokčat daid ulbmiliid mat leat biddjon dan oahpahasdássái maid oahpahas galgá addit.

Oahpahas galgá ovddidit studeanttaid persovnnalaš ovdáneami ja bargoehtalaš guottuid, ovddidit guorahallandáiddu, boktit beroštumi fágalaš ja pedagogalaš ovddidanbargui mii darbbasuvvo go galgá bargat skuvllain ja mánáidgárddiin, ja addit ipmárdusa ahte lea oktavuoha oahpaheaddjebarggu ja oahpahasvuogáda doaimmas servodagas.”

Oahpaheaddjeoahpahas lea máŋggabealat, ja dat iešguđetge oahpaheaddjeoahpahasat ráhkkanahttet studeanttaid oahpaheaddjebargui dihto fágain dahje dihto osiin oahpahas. Seammás lea oahpaheddjiin gelbbolašvuoha mii latnjalassii gokčá skuvlaeiggáda dárbbuid, go bidjá čeahkkái oahpaheaddjeoavkkuid. Oahpaheaddjit sáhttet maid viiddidit bargoálgengelbbolašvuoda lassioahpu dahje čiekŋudeami bokte.

Ovdaskuvla oahpaheaddjeoahppu (bistá golbma jagi) addá gelbbolašvuoda pedagogalaš bargui mánáidgárddis ja vuodđoskuvlla vuosttaš luohkás. Ovtta jagi relevánta lassioahpuin sáhttet ovdaskuvlaoahpaheaddjit biddjot bargui vuosttaš gitta njealját luohkkái.

Dábalaš oahpaheaddjeoahppu (bistá njeallje jagi) addá gelbbolašvuoda bargat vuodđoskuvllas ja rávisolbmuid oahpahas vuodđoskuvladásis.

Fágaoahpaheaddjeoahppu (bistá golbma dahje njeallje jagi) addá gelbbolašvuoda bargat vuodđoskuvllas, joatkkaskuvllas, rávisolbmuid oahpahas ja eará kultuvrralaš bargguin mánáid ja nuoraid váste.

Fidnofágaoahpaheaddjeoahppu (bistá golbma jagi) addá gelbbolašvuoda bargat joatkkaskuvllas, rávisolbmuid oahpahas ja vuodđoskuvlla gaska- ja nuoraidskuvladásiin.

Praktihkalaš-pedagogalaš oahppu (bistá jagi) joatká fágaid dahje fidnosuorggi mas lea bargohárjáheapmi ja fidnoteoriija, ja dat addá gelbbolašvuoda bargat vuodđoskuvlla gaska- ja nuoraidskuvladásis, joatkkaskuvllas ja rávisolbmuid oahpahas.

Integrerejuvnon mastergráda (bistá vihtta jagi) addá gelbbolašvuoda bargat muhtun fágain vuodđoskuvlla gaska- ja nuoraidskuvladásis, joatkkaskuvllas ja rávisolbmuid oahpahas.

Sámi oahpaheaddjeoahppu

Sámi oahpaheaddjeoahpahasaid ulbmilin lea sihkarastit sámi guovlluide oahppan bargiid mánáidgárddiide ja skuvllaide. Oahpahasaid váldoassi lea organiserejuvvon nu go eará oahpaheaddjeoahpahasat. Galgá leat vejolaš váldit oahpaheaddjeoahpu mas lea čiekŋudan davvisámegilli, oarjelsámegilli ja julevsámegilli ja kultuvrii. Sámi oahpaheaddjeoahpahas lea maidái heivehuvvon Ruoŋa ja Suoma studeanttaide. Sámi dábalašoahpaheaddjeoahpahas addá gelbbolašvuoda bargat dáčča ja sámi vuodđoskuvllain. Sámi ovdaskuvlaoahpaheaddjeoahppu addá gelbbolašvuoda bargat mánáiguin sihke sámi ja dáčča mánáidgárddiin, ja vuodđoskuvlla vuosttaš luohkás.

Oahpaheaddjeoahppu bealjemiid váste

Ulbmil oahpaheaddjeoahpahasain bealjemiid lea sihkarastit oahpahas gelbbolaš oahpaheddjiiguin bealjehis mánáide ja nuoraide mánáidgárddiin ja skuvllain, ja dat fátmasta ee. fágaid dárogiel seavagiella ja dárogiella bealjemiid váste. Oahpahas leat muhtun fágat ja dahkosat heivehuvvon bealjehis studeanttaide, ja nu ahte dat addet didáktalaš máhtu bealjehis olbmuid oahpahit. *Dábalaš oahpaheaddjeoahpahas bealjemiid váste* addá gelbbolašvuoda bargat oahpaheaddjin bealjehis ja lossagulot mánáiguin ja nuoraiguin. *Ovdaskuvla oahpaheaddjeoahppu bealjemiid váste* addá gelbbolašvuoda bargat bealjehis ja lossagulot mánáiguin mánáidgárddis ja vuodđoskuvlla vuosttaš luohkás.

1.2 Oahpaheaddjebargu

Ii makkárge ovttaskas faktor mearrit eambo mánáidgárddi ja skuvlla kvalitehta go oahpaheaddji. Oahppan oahpaheaddjis galgá leat viiddis gelbbolašvuhta.

Servodaga ovdáneapmi eaktuda ahte odđa máhttu ovdána, ja ahte oahpes máhttu nuppástuvvá. Oahpaheaddji dárbbáša metodaidda viežžat ja ođastit su oahpus olles eallima. Oahpaheaddjeoahpahus galgá oahpahit dakkár metodaidda ja hárbjehtit atnit daid. Nanu *fágalaš gelbbolašvuhta*, man vuodđun leat earret eará dieđafágat, dáiddafágat ja fidnofágat, lea pedagogalaš doaimmaid vuodđu. Seammás galget lohkanfágat oahpahuvvot skuvlafágaid, fidnofágaid dahje mánáidgárddi fágasurggiid diehtodárbbuid oktavuodas. Oahpaheaddji lea maidái kulturgaskkusteaddji, nevvodeaddji, ovdagovva ja movttiideaddji, ja dat maid duodášta ahte oahpaheaddji dárbbáša nanu fágalaš gelbbolašvuoda.

Didáktalaš gelbbolašvuoda guovddázis lea máhttit oahpahit ohppiide movt galget oahppat, vai sii láttášivčce persovnnalaččat ja sáhttet šaddat ávkin servvolašvuhtii. Dat mearkkaša ahte ferte máhttit mánáid ja nuoraid eavttuid ja dárbbuid analyseret, välljet ja ákkastit oahpposidoalu, máhttit bargovugiid, oahpponeavvuid ja árvoštallanvugiid atnit ja máhttit ráhkadit oktagaslaš oahppoplánaid. Jus mánát galget sáhttit doalahit ja ovddidit oahppanmovtta ja oskut iežaset návccaide, ferte oahpaheaddji máhttit oázžut mielde mánáid, váhnemiid/ovddasteddjiid ja eará oahpaheddjiid aktiivvalaččat pedagogalaš bargui. Lea deatalaš máhttit iešguđetlágan oahppostrategiijaid ja guorahallat movt daid strategiijaid sáhttá atnit dain iešguđetge dilálašvuodain. Didáktalaš gelbbolašvuoda lea maid dat ahte máhttit plánet oahpahusa daid meriid siskkobealde mat lágain ja njuolggadusain leat, ja mánáidgárddiid ja skuvllaid plánaid siskkobealde.

Oahpaheaddjebargu gáibida *sosiála gelbbolašvuoda*, namalassii máhttit gulahallat ja ovttasbargat. Oahpaheaddji galgá máhttit láchit buori oahppobirrassa ovtastaladettiin mánáiguin ja nuoraiguin, čájehit ovddasmorraša ovttaskas olbmui ja leat čielga jodiheaddjin. Go galgá sáhttit buot mánáin vára váldit, addit sidjiide buriid vásáhusaid ja ovddidit sin oahppanmiela, de lea deatalaš ahte oahpaheaddji ovttasbargá váhnemiiguin/ovddasteddjiiguin, mielbargiiguin ja earáiguin geain lea ovddasvástádus mánáid bajásšaddanbirrasis. Jus oahppit galget sáhttit ásahit odđa oahppanstrategiijaid, fertejit sii beassat deaividit oahpaheaddjeovakkuin mii ovttasbargá odđasisjurddašemiin joavkoovttasbarggus. Dakkár pedagogalaš joavku lihkestuvvá dušše dalle jus juohkehaš joavkkus lea gierdevaš ja dohkkeha earáid, ja máhttá iežas bidjat nuppi olbmo dillái, muhto juohkehaččas gáibiduvvo máhttu jodiheami ja riidočovdimma birra.

Oahpaheaddjit dárbbášit *nuppástuhtin- ja ovdánangelbbolašvuoda* go galget ođastit pedagogalaš doaimma. Sii fertejit leat rahpasat rievdadusaid dahkat ja odđa jurdagiiguin geahččat fágaid sisdoalu ja oahppanvugiid, ja pedagogalaš oainnu oahpahussii. Sii fertejit seammás diehtit movt galgá vára váldit das mii lea divrras. Oahpaheaddjit fertejit, oktagaslaččat ja joavkobarggus, máhttit analyseret ja guorahallat doaibmaplánaid, fágaplánaid, bargovugiid ja oahpahusa organiserema. Sii fertejit oaidnit mánáid ja nuoraid ovdáneami, oahppama ja láddama servodaga rievdadusaid oktavuodas. Dat gáibida fihhtolašvuoda ja oahppanstrategiijaid mat ovddidit barggaheaddjivuoda, mii mearkkaša ahte aziha álggahit odđa doaibmajuid dahje barggaid. Oahpaheaddjebargu gáibida beaivválaš plánema ja dieđuid ođasteami.

Buot bargguin dárbbáša oahpaheaddji *fidnoehtalaš gelbbolašvuoda*. Dat gáibida máhttu oaidnit oktavuoda dábaláš olmmošvierus ja etihkas ja dain earenoamáš gáibádusain mat dan virggis leat. Ovtastallan mánáiguin ja rávisolbmuiguin láve mielddisbuktit sihke dieđihangeaskku ja jávohisvuodageaskku. Oahpaheaddji deaivida dávjá mánáid geat leat riidduin ja lossa diliin, ja dat sáhttá buktit ehtalaš guoktálastin dilálašvuodaid. Oahpaheaddjebargu addá fámu, ja oahpaheaddji galgá hálldašit dan fámu lágaid ja njuolggadusaid mielde, dovddus vuodđoárvvuid mielde ja mánáid vuoigatvuoda mielde ahte singuin meannuda vealatkeahtesvuodain. Virgi gáibida dovddolašvuoda ja ehtalaš vuodu go välljet maid oahpahat ja bargovugiid. Ehtalaš gelbbolašvuoda lea vuodđun oahpaheaddji virgehábmemii ja lea dárbbášlaš jus virggi galgá doaimmahit roahkkatvuodain, ovddasvástádusain ja vuollegisvuodain.

Dat vihtta namuhuvvon gelbbolašvuodasuorggi leat visot *oasit oahpaheaddji mánggabealat bargočehppodagas*. Dat leat oahpaheaddji profešovdnačehppodaga guovddázis. Diet oasit hástaluvvojit iešguđetládje ja iešguđetge dásis iešguđetge dilálašvuodain. Máhttu ahte bargat rievddadeaddji eavttuid vuolde addá oahpaheaddjegelbbolašvuhtii oppalaš ja persovnnalaš gova. Oahpaheaddji galgá máhttit guorahallat gelbbolašvuodas, máhttit árvoštallat oahpahusa kvalitehta ja sáhttit juogadit gelbbolašvuodas oahppi ja doaibmi mielbargioktavuodas.

1.3 Oahpaheaddjin šaddat

Oahpaheaddjeoahppu *gáibida* hui olu, danne go studeanttat galget ovddidit mánggalágan gelbbolašvuoda ja oahppat mánggalagan arenas. Oahpaheaddjestudeanttat galget oahpus háhkat

čehppodaga, máhtu ja guottuid mat sáhttet leat vuodđun persovnnalaš ovdáneapmái ja hábmemei, ja doaibmat reaidun virggi doaimmaheamis. Oahpahus ferte danne láchččojuvvot nu ahte ovddida oktiigullevašvuoda oahpahusas ja veahkeha studeanttaid ovddidit oppalaš gelbbolašvuoda. Fidnooahpahusa oahppan dáhpáhuvvá golmma oahppanarenas:

Bargohárjáneapmi oahppanarenan

Bargohárjehallan oahppoáiggis mánáidgárddis, skuvllas ja fitnodagas galgá leat mearrideaddjin fidnovuodustuvvon oahpaheaddjeoahpus. Ásahasat galget fállat oahpaheaddjestudeanttaide iešguđetlágan bargovásáhusaid, main dađistaga sturrot gáibádusat iešheanalašvuhtii ja ovddasvástádussii. Studeanttat galget oahppat plánet, čadahit ja árvvoštallat oahpahusa. Máná dahje oahppi deaivvademiin galget studeanttat vásihit man mearrideaddji buorre ovttasbargu lea buori ovdáneapmái. Fágaoahpu hárjehallanbáiki galgá maid giedáhallat teorehtalaš čuolmmaid bargodilálašvuodas. Go studeanttat maŋgel guorahallet vásáhusaid mat ledje bargohárjehallamis, de sáhttet háhkat alcceseaset analyhtalaš čehppodaga ja oahppat lonohallat bargovugiid ja lahkonnadvugiid. Go guorahallet ovttaskas dáhpáhusaid ja dilálašvuodaid maiguin deaividit bargohárjehallamis, de ožžot maiddá realisttalaš oainnu oahpaheaddjebargui.

Fágaoahppu oahppanarenan

Oahpaheaddjestudeanttat galget oahppoáiggis háhkat alcceseaset máhtu, čehppodaga ja guottuid mat fas leat vuodđun sin persovnnalaš ovdáneapmái ja láddamii, ja doaibmat reaidun bargodilis. Dat sáhttá dáhpáhuvvat maŋggaládje:

Vuosttažettiin galget studeanttat háhkat vuđolaš čehppodaga fágain, sihke oahpaheaddjebarggu vuodđun ja iežaset hábmenproseassa oassin. Hábmen sisttisoallá dás ahte studeanttat ovddidit persovnnalaš láddama ja iešipmárdusa, muhto maiddá ahte sii háhket alcceseaset dieđalaš jurddašvuođi ja atnet iešguđetge fágáárbevieruid čehppodaga fihtolaš, konstruktiivva ja kritihkalaš vugiin.

Nuppádassii ferte fágáčehppodat čadnot fágabargguide iešguđetlágan oahppodilálašvuodain. Dat dáhpáhuvvá fágadidáktalaš lohkanbarggu juohke ovttá fágas ja fágaid rastá. Studeanttat fertejit háhkat alcceseaset vásáhusaid fáddávuodustuvvon, fágarasttildeaddji ja maŋggafágat oahppanbarggu, vai fas sáhttet ohppiid arvosmahttit iešguđetlágan oahppanstrategiijaid. Sii galget máhttit láchit buriid oahppobirrasiid mánáidjoavkkuin, luohkkálanjain, duodjelanjain ja olgodoaimmain. Sii fertejit beassat vásihit mii gáibiduvvo dasa ahte ráhkadit arvosmahtti oahppanbirrasa, mii heive iešguđetge agi mánáide, geain leat iešguđetge lágan eavttut.

Goalmádassii fertejit studeanttat dovddidit oahpahusa eavttuide ja rámmaide. Dat eaktuda ahte sii oahpásnuvvet mánáid ja nuoraid oahppandárbui ja hutkanmoktii. Studeanttat galget dovdat ja máhttit atnit iešguđetlágan pedagogalaš lahkonnadvugiid ja oahppanstrategiijaid. Sii galget oahppat movt oážžut aktiivvalaš ja buori ovttasbarggu ruovttuin ja lagasbirrasiin. Sii galget oahppat skuvla- ja mánáidegárdistorjja, oahppovuogádaga doaimmaid ja doaibmavuogi ja organiserema ja jodiheami deatalaš vuodđojurdagiid.

Ovttasbargu, dutkan ja guorahallan oahppanarenan

Buot ásahasat main lea ovddasvástádus oahpaheaddjeoahpahussii, galget ovttasbargat bargohárjehallanásahusaiguin ovddidit ollislaš oahpaheaddjegelbbolašvuoda. Studeanttat galget máhttit analyseret teoriijaid, vásáhusaid ja ipmárdusaid fágaid ja oahppanarenaid rastá. Sii galget beassat digaštallat vásáhusaid maid bargohárjehallamis leat ožžon ja ságastallat fágaoahpu áigeguovdilis čuolmmaid birra teoriijafágaid ja bargohárjehallanbáikki ovddasteddjiguin. Oahpahus galgá nappo movttidahttit studeantaaktiivvalaš oahppanvugiide ja čájehit iežas dego *pedagogalaš oahppovuodddáži*n. Nu sáhttá oahppu láchit aktiivvalaš oassálastinvuođu fágalaš joavkobargui mánáidgárddis ja skuvllas.

Dutkan- ja ovddidanbargu heive earenoamáš bures dovdat ja árvvoštallat iešguđetlágan lahkonnadvugiid ja ipmirdit mainnaláigiin giedáhallat geavtlaš-pedagogalaš hástalusaid. Go oahpaheaddjeoahpahusa dutkit barget fágalaš prošeavttaiguin bargohárjehallanbáikkis, de dutket sii áigeguovdilis čuolmmaid ja ovddidit gelbbolašvuoda mii guoská mánáidgárdái, skuvllii ja bargoeallimii, muhto maiddá oahpaheaddjeoahpahussii. Geavtlašgullevaš dutkan ja dálá skuvlla ja mánáidgárddi dutkan sáhttá dahkat oahpahusa áigeguovdileabbon ja buorebun, ja studeanta-oassálastin dakkár prošeavttain sahttá ođasmahttima dáhtu ja čehppodaga nannet.

Oahppan ja ovdáneapmi dáhpáhuvvá olles oahppoáiggi, muhto easka go studeanttat bargagohtet vásáhusaideasetguin rastá fágaid ja oahppanarenaid, de oidnet gelbbolašvuodaosiid dego oktan, nu ahte dat

dahket ollislašvuoda. Nu oazžu ovttaskas studeanta maid fidnočehppodaga vuodu ja doaimbanávccaid oahpaheaddjin.

1.4 Servodat, mánáidgárdi/skuvla, oahpaheaddjeoahppu

Jus oahpaheaddjeoahppu galgá leat *áigeguovdil*, de ferte dat ráhkkanahhtit studeanttaid daidda gáibádusaide ja vuordámušaide mat servodagas leat skuvlii ja mánáidgárdái. Servodat rievdá, ja nappo rivdet maid oahpahusa eavttut. Gáibiduvvo ahte mánáidgárdi ja skuvla ođastit iežaset dađi mielde go servodat maid rievdá. Dálá oahpaheaddjeoahpu hástálusat čatnasit earret eará dáidda ovdánandovdomearkkaide:

Norga lea dađistaga sturron máilmmiviidosas servodagas. Eambbo máhttu, eanet eallinoainnut, eallinvuogit, gielat ja kultuvrralaš čalmmustuhttimat rigggudahttet ja illudahttet servodaga. Gielalaš minoritehtaid mánát lassánit dađistaga oahppovuogádagas, seammás go álgoálbmogiid ja riikkaid unnitálbmogiid dárbbut ja beroštumit maid leat ožžon dađistaga eambbo fuomášumi. Oahpaheaddjis ferte leat máhttu guovtte- ja mánggagielat mánáid dilálašvuodas, ja kultuvrraid deaivvadeamiid birra muđui ja son galgá maid ieš máhttit ovttasbargat iešguđetge kultuvrraid váhnemiiguin/ovddasteddjiiguin. Studeanttat fertejit dovddidit álgoálbmogiid historjjáin, kultuvrrain ja ášahusaiguin. Norggas guoská dat vuosttažettiin davvisámegillii, julevsámegillii ja oarjelsámegillii ja daid kultuvrraide ja servodagaide. Oahpaheaddjeoahppu berre bealistis álohii oheat ja dađistaga eambbo oazžut mielde unnitlogu álbmogiid giela hubmi studeanttaid ja vára váldit dan čehppodagas maid sii sáhttet fievrredit mánáidgárdái ja skuvlii.

Nurra olbmot mátkkoštít ollu. Oallugat váldet muhtun oasi oahpus olgoriikkas. Dat sisttisoallat ahte dađistaga lassánit gáibádusat amasgielaid máhttit ja dovdat eará kultuvrraid ja riikkaid. Ášahusat main lea oahpaheaddjeoahpahas, galget dárkkistit ahte riikkaidgaskasaš geahččanvuohki šaddá oassin buot fágaide ja lohkanovttadagaide. Dat fertejit leat rahpasat eará riikkaid oahpaheaddjeoahpahusaide, fállat eambbo lohkanfálaldagaide engelasgillii ja lágidit studeantalonohallamiid. Seammás galget iežaset kultuvrii dovddidit buohtastahti analysaid bokte, earret eará oahppovuogádaga analyseret. Sii galget maid dovdat riikkaidgaskasaš olmmošvuoigatvuodaid ja mánáidvuoigatvuodaid rájiid rastá.

Máilmmiviidosas *mediaindustriija ja diehtojuođkin- ja gulahallantechnologija* šaddet dađistaga dábálaččabun servodagas ja dat miellidibuktet ođđa oahppanvugiid. Mánát ja nuorat leat dávjá vuosttažin váldime atnui ođđa teknologijja. Iešalddis lea dat hástálassan oahpaheddjiide geat eai máhte ođđa teknologijain. Oahpaheaddjestudeanttat galget máhttit atnit teknologijja oahppamii ja gulahallamii, muhto sii galget maid sáhttit kritihkalaččat árvvoštallat dan.

Dáiddalaš ovdanbuktimat leat deatalaš oasis árgabeaivvis. Musihkka- ja kulturskuvllaid lassáneamit leat dagahan ahte ollu eambbo mánát ja nuorat leat ožžon vejolašvuoda geahččaladdat mánggaid dáiddasurggiid. Dasa lassin leat eaktodáhtolaš searvvit ja kultuvrralaš oasis riggodahkan bajásšaddanbirrasii. Mánáidgárddis, skuvllas ja skuvlafriddjaáiggeortnegis galget dáiddalaš doaimmat, vásáhusat ja fihtolaš ovdanbuktinvuogit leat guovddáš oassin. Lagas ovttasbargu musihkka- ja kulturskuvllain ja eará kultureallimiin lagasbirrasis rigggudahtta mánáidgárdi ja skuvlla doaimma.

Geavaheaddjiservodat váikkuha dađistaga garraseappot mánáid ja nuoraid árgabeaivái, ja dat váikkuha garrasit árvvuide. Mánáidgárdi ja skuvla berre geahččalit eará máhtuid ja árvvuide čájehit molssaeaktun daidda váikkuhusaide. Dien dáfus berrejit oahpaheaddjit bures ovttasbargat váhnemiiguin/ovddasteddjiiguin. Oahpaheaddjeoahpahas galgá bealistis ráhkkanahhtit studeanttaid dan bargui. Geavaheaddjeservodaga kritihkalaš digaštallamiin galget studeanttat oahppat movt čájehit ohppiide eará ja buoret geahččanvugiid, guottuid ja árvvuide.

Dakkár servodat mas garrasit *gihnu* maiddái hábme mánáidgárdi ja skuvlla, sáhtta movttiidahttit lassi viššalvuhtii ja buoret oahppamii, muhto dat sáhtta maid vuollánahttit ja bohciidahttit balu ohppiide. Oahpaheddjiide lea hástálassan veahkehit ohppiide geat eai aktiivvalaččat oassálastte. Oahppobiras ferte heivehuvvot nu ahte fátmasta buot mánáid ja nuoraid iešguđetlágan eavttuiguin, maiddái sin geat dárbbasit earenoamásoahpahusa. Buohkat galget beassat vásihit ahte bargamis lea ávki ja ahte sii lihkestuvvet. Heivehuvvon oahpahas galgá leat oassin buot fágain oahpaheaddjeoahpahusas.

Eanas mánát ja nuorat bajásšaddet oadjebas dilis, muhto muhtun mánáin lea dorvvuhis dilli, dahje *ovddasmorašváili*. Dat sáhtta čuočhit oahppansearvevuhtii ja moki. Dakkár váttisvuodaiguin ferte oahpaheaddji bargat ovttas earáiguin geat barget mánáid bajásšaddandiliin. Oahpaheaddjeoahpahas ferte ráhkkanahhtit studeanttaid daidda hástálassaide ja maiddái oahpahit sin čoavdit soahpameahtunvuodaid, ja eastadit ja bargat givssidemiid, veahkaválddalašvuoda ja nállevalaheami vuostá. Oahpahas galgá veahkehit studeanttaid dustet dilálašvuodaid go mánát vásihit jápmima, soađi, seksuálalaš illástemiid dahje eará garra roasuid mat gáibidit earenoamáš ovddasmorraša ja doaimbajuiid oahpaheaddjis.

Mánáidgárddiid ja skuvllaid oahpahus eaktuda ahte mánát galget bajásšaddat olu eambo *ovttadássedet servodagas* go ovddit buolvvat. Okta oahpahusa ulbmiliin lea ahte goappaš sohkabealit galget iežaset eavttuid mielde eallit. Oahpaheaddjeoahpus lea deatalaš oahpahit nieiddaid ja bártniid erohusaid. Máilmmiviidosas kultur- ja medieindustriija deaddu, mii dávjá lea stereotípa sisdoalu ja ovdanbuktima dáfus, čuohcá mánáide ja nuoraide. Oahpaheaddjestudeanttat berrejit diehtit movt dat váikkuha sohkabealesosiáliseremii, ja sii fertejit máhttit daid váikkuhusaid vuhtii váldit pedagogalaš plánemis ja metodalaš dahkosiin.

Rievdadusat ealáhus- ja bargoeallimis gáibidit olu buoredáhtolašvuoda ja rievदानmuni, persovnnalaš sealgilvuoda ja duddjonnavcca, ja máhtu višuvnnaid ja áigumušaid duohtan dahkamis. Sihke mánáidgárdi ja skuvla berre rabasvuoda čájehit báikkálaš bargo- ja ealáhuseallimii. Mánát ja nuorat berrejit oahppat iešguđetge fidnuid birra. Geavtlaš entreprenordoaimma lea oahppoulbmil maid skuvla dađistaga eambo deattuha. Dat galgá ovddidit persovnnalaš máhtu nu go fihtolašvuoda ja sealgilvuoda, ja addit oahpu mii lea ávkin boahttevaš bargoeallimis. Boarráseamos ohppiide galgá oahpahit movt álggahit iežaset doaimma dahje fitnodaga.

Oahpaheaddjeoahpahusa bargiin lea ovddasvástáduš ovddidit iežaset ealáhus- ja bargoeallima gelbbolašvuoda. Sii galget maid ovddidit oahppanstrategiijaid mat buoridit boahtteáiggi oahpaheddjiid geavahit pedagogalaš entreprenordoaimma.

Norgga mánáidgárddiid ja skuvllaid nana ja boares vuodđojurdda lea ahte mánáin lea vuoigatvuohta oažžut *ovttadássásaš oahpahusa*, sorjjasmeahttumit mánáid duogážis, návccain ja sohkabealis. Dat árvu lea earenoamáš áigeguovdil mánggakultuvrralaš servodagas. Dan vuodđojurdaga galgá earenoamážit deattuhit oahpaheaddjeoahpahusas dainnaláigiin ahte deattuha vuoiggalašvuoda, ovttadássásašvuoda ja heivehuvvon oahpahusa.

1.5 Rámmaplánas fágaplánii

Láhka universitehtaid ja allaskuvllaid birra § 46-2 cealká ahte departemeanta sáhtta mearridit nášuvnnalaš rámmaplánaid muhtun oahpposurggiide. Lágat ja rámmaplánat leat geatnegahtti vuodđun ásahusaide main lea oahpaheaddjeoahpahus, bargiide, studeanttaide ja bargohárjehallanoahpu ovddasteddjiide. Ásahusat ráhkadit fágaplánaid rámmaplánaid vuodul, bákkolaš ja välljenmuni lohkanovttadagaide. Plánat galget dulkot ja čilget ulbmiliid ja mearridit sisdoalu, lohkangirjjálašvuoda, bargovugiid ja árvvoštallanvugiid juohke fágii. Dat galget maid čájehit oahpahusa oppalašvuoda.

2. kapihtal

DÁBÁLAŠOAHPAHEADDJEOAHPPU

2.1 Ulbmilat ja erenoamášvuodát

Dábálašoahpaheaddjeoahppu galgá addit gelbbolašvuoda bargat oahpaheaddjin vuodđoskuvllas ja ovddidit studeanttain persovnnalaš hábmemá. Oahppu lea fidnoguvllot ja bargohárjehallama vuodul ja oahpaheaddji bargosuorggit, oahpahuslága prinsihpat ja gustojeaddji vuodđoskuvlla oahppoplánat leat dasa vuodđun.

Mánát leat lunddolaččat sáhkkiidat ja beroštit oahppat stoahkama, diđošteami ja duddjojeaddji doaimmaid bokte. Vuodđoskuvla galgá hukset ja viidásetovddidit dán lahkoneami máhttui, gálggaide ja oahppamii. Oahpaheaddji ferte suovvat ohppiid beassat dahkat vásihusaid mii buktá sáhkkiivuoda ja ipmárdusa, man geažil vásihit ahte sii hálldašit dan, ja mainna oahppá mot oahppat. Oahpaheaddjeoahppu ferte danin addit studeanttaide vásihusaid maid sii sáhttet geavahit go galget ovddidit movttiidahtti oahppobirrasiid.

Buot ohppiin lea gáibádus oazžut oahpahusa mii lea heivehuvvon sin návccaide, beroštumiide ja dárbbuide. Skuvla galgá leat fáttmasteaddji oahppobiras, maiddái ohppiide geat dárbbášit liige doarjaga ja veahki. Dakkár oahpahusa ovddida buoremusat go oahpaheaddjit iešguđet ge duogážiin ovttasbarget, nugo joavkoovttasbargguin doarjut goabbatguoibmaseaskka plánet ja čadahit oahpahusa. Oahpaheaddjeoahppu ferte dovddidit studeanttaide mot sii oahpaheaddjin sáhttet geavahišgoahtit iešguđetge resurssaid skuvllas ja olggobealde skuvlla go sii galget ohppiid erenoamážit veahkehit ja doarjut.

Vuodđoskuvlla oahppit leat hui iešguđet agis, sis leat iešguđetlágan návccat ja beroštumit ja mánggabealat sosiála, gielalaš ja kultuvrralaš duogáš. Dát gáibida ahte dábálašoahpaheaddji ipmirda mánáid ja nuoraid bajásšaddanbirrasa ja eallindilálašvuoda. Oahpaheaddjis ferte leat fágalaš ja pedagogalaš oadjebasvuolta mii dagaha luohhtámuša, ja galgá sáhttit jođihit oahpaheami ja ovttasbargat bargoustibiiguin, váhnemiiguin/ovddasteddjiiguin ja earáiguin geain lea ovddasvástádus mánáid bajásšaddamii ja oahppamii.

Dábálašoahpaheaddjeoahpus lea ulbmilin veahkehit studeanttaid deavdit ollu iešguđetlágan fidnofunkšuvnnaid. Danin galgá fágaoahppu, bargohárjehallanoahppu ja studeanttaid jurdagat ávdnet oppalašvuoda ja leat heivehuvvon bargguid guvlui maid studeantta boahtá vásihit beaivválaš barggus oahpaheaddjin.

Oahpu čadahettiin galget studeanttat ovddidit

- *fágalaš gelbbolašvuoda*: dovdat iešguđet ge básišfágaid sisdoalu, teoriijaid ja metodaidda, čehppodat mánáid, mánnávuoda ja pedagogalaš barggu birra ja máhttu teoriijaid ja bargovugiid birra fágaid siskobealde ja rastá.
- *didáktalaš gelbbolašvuoda*: máhttit analyseret oahppoplánaid ja jurddašit sisdoalu ja oaiviliid birra ja láchit oahppan- ja ovddidanproseassaid buot ohppiide
- *sosiála gelbbolašvuoda*: máhttit áicat, guldalit, ipmirdit ja dohkkehit earáid daguid ja oaiviliid, máhttit ovttasbargat ohppiiguin, bargoustibiiguin ja váhnemiiguin/ovddasteddjiiguin ja jođihit oahppevaš searvevuodas
- *Rievvdan- ja ovddidangelbbolašvuoda*: máhttit árvvoštallat iežas ja skuvlla doaimmaid, leat mielde hábmet fitnu ovddideami, oassálastit ovddidanbarguide ja nannet iežas gelbbolašvuoda
- *Fidnoehtalaš gelbbolašvuoda*: ipmirdit iežas miellaguottuid ja fitnu ehtalaš hástalusaid ja sáhttit árvvoštallat oahppandilálašvuodaid vuodđoárvvuid olis man ala oahpahus lea huksejuvvon

2.2 Huksehus ja organiseren

Dábálašoahpaheaddjeoahppu lea fidnooahppu mii bistá 4 jagi ja addá 240 lohkančuoggá. Oahpahusas lea 120 čuoggá stuoru oassi geatnegahtton fágat ja 120 čuoggái vällje studeanta ieš fágaid.

Oahpahusa geatnegahtton oassi lea juhkkjuuvon dáinnalágiin

pedagogihkka	30 lohkančuoggá
Risttalašvuohta, osku ja eallinoaidnu	20 lohkančuoggá
matematihkka	30 lohkančuoggá
dárogiella	30 lohkančuoggá
lohkan-, čállin- ja matematihkka vuodđooahppu	10 lohkančuoggá
bargohárjehallan mii lea integrerejuvnon	
lohkanovttadagaide	20- 22 vahku

Oahpahusa välljenvejolašvuođa oasis lea

Válljet skuvlagullelaš fágaid gaskkas	120 oahppočuoggá
---------------------------------------	------------------

*Dát galget dahkat unnimusat 60 oahppočuoggá fágain mat vástidit vuodđoskuvlla fágaid. Fágat sáhttet leat fágalašhus geatnegahtton oasis dahje odđa fágat mat leat unnimusat 30 oahppočuoggá stuoru ja galget sisttisdoallat fágadidáktihka ja dábálaččat bargohárjehallanoahpahusa. Gitta 60 oahppočuoggá sáhttet leat eará skuvlagullelaš iešguđetlágan mutto stuoru oahput. Ásahasat mearridit leat go oahput gullevaččat vuodđoskuvllabargui.

Studeanttat sáhttet heivehit oahpahusa vuodđoskuvlla vuolit cehkiid guvlui go välljejit eanet fágaid dahje alit cehkiid guvlui go välljejit unnit fágaid. Luonddu-, servodat- ja birasfága integrerejuvnon oahppofálaldahkan sáhtta defineret vuodđoskuvlla fágasuorgin.

Ásahasat ráhkadit plánaid fágaide mat eai leat mielde rámmaplánas. Jus fágain váldá lassioahpu badjel 30 oahppočuoggá boahtá fágadidáktihkka ovddemusat leat nuoraidceahki guvllot jus fága iešvuohta ii mearkkaš eará. Makkár fágaid lea välljen golmma vuosttaš jagis ja universitehtaid ja allaskuvllaid másteroahpu fálaldagaid ja sisaváldinnjuolggadusaid vuodul, sáhtta njealját jagi heivehit másteroahpu oassin.

Sámi dábálašoahpaheaddjeoahppu

Sámi dábálašoahpaheaddjeoahppu rekruttere norgga, ruota ja suoma studeanttaid geain lea sámeigiella vuosttaš- dahje nubbegiellan. Sámi oahppi eallinmáilbmi lea guovddáš vuolggasadjin sámi skuvlla oahpaheddjiide, ja oahpahus galgá fátmastit sámi servodaga variašuvnna ja girjávuođa. Sámi dábálašoahpaheaddjeoahpus lea ulbmilin dahkat studeanttaid gelbbolažžan oahpahit sámeigillii ja sámeigiella buot fágain.

Dábálašoahpaheaddjeoahppu bealjehemiid váste

Dábálašoahpaheaddjeoahppu bealjehemiid váste lea erenoamážit heivehuvvon bealjehis ja lossagulot studeanttaide geain lea dárogiel seavagiella vuosttašgiellan. Muhtin fágat leat heivehuvvon nu ahte addá gelbbolašvuođa addit oahpahusa mas leat vuodđun bealjehis dahje lossagulot ohppiid dárbbut geat atnet seavagiela.

Dábálašoahpaheaddjeoahppu erenoamáš hámádagain

Iešguhtege ásahus ovddida oahppofálaldagaid báikkálaš dárbbuid ja resurssaid vuodul. Sii sáhttet fállat dábálašoahpaheaddjeoahpu erenoamáš hámádagain. Ovdamearkan hámádagaid sáhttet leat: erenoamážit deattuhit vasedin fágaid dahje fágajoavkkuid, heiveheapmi oahpavirusuogádaga iešguđetge dásiid dahje funkšuvnmaid guvlui, deattuhit oahpavirusa jodiheami ja organiserema, dahje erenoamážit deattuhit minoritehtalaš ja mánggakultuvrralaš beali.

Dábálašoahpaheaddjeoahpu fágat

	Dábálašoahpaheaddje-oahppu	Sámi dábálaš oahpaheaddjeoahppu	Dábálaš oahpaheaddjeoahppu bealjehis olbmuid
geatnegahtton fágat	<i>Oahppočuoggát</i>	<i>Oahppočuoggát</i>	<i>Oahppočuoggát</i>
Pedagogihkka	30	30	30
ROE	20	20	20
Dárogiella	30	30	
VLČM	10	10	10
Sámegiella		30	
Dárogiella bealjehis olbmuid			30
Dárogiella seavagiellan			30
Válljenfágat			
Vuodđoskuvlla fágat	60 dahje 2 x 30	30	30
Vuodđoskuvlla fágat	60 Ovttadaga iešguđetge máhtodagain	60 Ovttadaga iešguđetge máhtodagain	60 Ovttadaga iešguđetge máhtodagain

Grádat

Jus oahpaheaddjeoahppu lea heivehuvvon nu ahte duhtada ásahusa njuolggadusgáibádusaid, de sáhttet studeanttat maŋgel golbma jagi bivdit oázžut bachelorgráda. Dát gráda ii atte oahppogelbbolašvuoda. Oahppoásahus mearrida gráda nama. Sátne *oahpaheaddji* ii sáhte leat namahusas oassin.

Riikkaidgaskasašvuolta

Ásahusat galget láchit dili nu ahte studeanttat oahpu iešguđetge osiin ožžot gaskariikkalaš perspektiivva oahppofágain ja oahpaheaddjebarggus. Ásahusat galget maiddá láchit studeanttaide vejolašvuoda váldit muhtun osiid oahpus olgoriikkain. Galget mearriduvvot eavttut vai studeanttat ožžot dán oahpu dohkkehuvvot oassin fágaoahpus ja bargohárjehallamis.

2.3 Bargohárjehallanoahppu

Bargohárjehallanoahpus galget studeanttat oahpásnuvvat hástalusaid ja gáibádusaid maid oahpaheaddji deaivida virggis bokte. Sii galget ovddidit iežaset ámmátmáhtu go geahččaladdet ja árvvoštallet iežaset fágalaš ja didáktalaš máhtu. Vásáhusat ja čuolmmat bargohárjehallanbáikkis leat maid fágaoahpu guovddáš

vuolggasadjin. Vai iešguđetge oahppoarenaid gaskavuodát čalmmustuvvet, de ferte oahppu láchčit saji ditáktalaš guorahallamii (geahča 1.3 oasis).

Ásahasat ráhkadit plána bargohárjehallanohppui ovttaskas fágaoahpuid ulbmiliid vuodul ja oahpu oppalaš ulbmiliid vuodul. Plána galgá čájehit mainnaláigiin bargohárjehallan lea organiserejuvvon, ja makkár progresaivna galgá leat oahppoáiggis. Dat galgá deattuhit fágaoahpaheddjiid, studeanttaid ja bargohárjehallanskuvllaid ovddasvástádusa plánet, čadahit ja árvoštallat bargohárjehallama vásáhusaid. Bargohárjehallanoahppu lea 20-22 bargovahku, das galgá leat bagadeapmi ja vuosttažettiin čadahuvvot vuodđoskuvllas, muhto gitta 2 vahku sáhtttá čadahuvvot eará áigeguovdilis bargosurggiin. Juohke bargohárjehallama maŋŋel galget studeanttat árvoštallojuvvet, árvosániin dohkálaš / ii dohkálaš.

Bargohárjehallanoahppu galgá lágiduvvot dainnaláigiin ahte studeanttat

- oahpásnuvvet oahpaheaddjebarggu mánggalágan bargguide
- atnet bargohárjehallanbáikki dutkama ja guorahallama arenan iežaset studeanttabarggus ja čehppodaga háhkamis
- ovddidit máhtu ovttasdoaimama birra ohppiid gaskkas ja ohppiid ja oahpaheaddji gaskkas, ovddidit máhtu skuvlajođiheami, klássajođiheami ja joavkkobarggu birra
- jurddašit ja ovddidit didáktalaš máhtu fágain ja fágaid rastá
- barget mánggakultuvrralaš oahppanbirrasis ja láchčēt heivehuvvon oahpu buohkaide
- besset vásihit ovttasbarggu váhnemiiguin/ovddasteddjiiguin ja earáiguin geain lea ovddasvástádus mánáid bajásšaddanbirrasii
- analyserejit bargohárjehallanvásáhusaid teoriija, vuodđoskuvlla oahppoplánaid ja vásáhusaid vuodul mat sis leat ohppiiguin
- vásihit bargovugiid mat ovddidit entreprenordoaimma

2.4 Bargo- ja árvoštallanmáliid prinsihpat

Ásahasain lea ovddasvástádus dasa ahte studeanttat dovddidit fidnoguoski bargo- ja árvoštallanvugiide. Bargobihtát ja duodaštanmálli galget sisttisdoallat bargohárjehallanoahpahusa, fágaid ja didaktihka, vai oahpus šaddá oppalašvuohta ja oktiigullelašvuohta.

Bargovuogit galget lágiduvvot dainnaláigiin ahte studeanttat

- barget iešguđetge fágaid ja oahppanbáikkiid máhtuin
- vižžet máhtu iešguđetge gálduin ja gálduid árvoštallet krihtihkalaččat ja iešheanalaččat
- oassálastet oahpu iešguđetge osiid plánemis, čadaheamis ja árvoštallamis
- dovdat ja analyseret dutkama, kártema ja našuvnnalaš árvoštallanvuogádaga
- ožžot vásáhusaid metodaiguin mat ovddidit entreprenordoaimma iešguđet dásiin
- besset estehtalaččat bargat, vásihit ja dovddidit
- guorahallet fidnoehtalaš gažaldagaid
- ovdanbuktet ja gaskkustit oahppoávdnasiid iešguđetlágan vuostáiváldinjoavkkuide

Árvoštallanvuogit galget lágiduvvot dainnaláigiin ahte studeanttat

- vásihit árvoštallamiid sihke dađistaga ja lohkanovttadagaid loahpas

- oidnet oktavuoda gaskal bargohárjehallama ja teoriija ja gaskal fágaid
- vásihit iešgudetlágan árvvoštallanvugiid, mat leat heivehuvvon oahpu ulbmiliidda ja bargovugiide
- Oahpásnuvvat vuodđoskuvlla áigeuovdilis árvvoštallanmálliiguin
- Ožžot bagadallama ja movttiidahttima oahppamii ja persovnnalaš ovdáneapmái

2.5 Rámmaplánas fágaplánii

Rámmaplána geatnegahtá ásahusa, bargiid, studeanttaid ja bargohárjehallanskuvllaid. Dan vuodul ráhkada ásahus fágaplána ohppui, ovttasráđiid studeanttaiguin ja bargohárjehallanskuvllaiguin. Plána galgá addit dieđuid oppalaš oahpu birra ja das galgá leat plána bargohárjehallamii, ovttaskas fágaide/fágasurggiide (bákkolaš ja válljenmuni lohkanovttadagaide) ja fágaidrástildeaddji fáttáide. Čuovvovaš listtus oaidnit maid ásahusa plána galgá sisttisdoallat.

Oahpu birra

- makkár bargui oahpuin beassá
- oahppoorganiseren oktan oahppomodeallain
- bagadallan ja árvvoštallan
- eavttut jus galgá beassat muhtun fágas ja eará oahpuid dohkkeheapmi lohkkot oassin oahpaheaddjeohppui – dás maddái olgoriikka oahput
- bargohárjehallanoahpu plána
- studeanttaid iežaset váikkuheapmi oahpu ovdáneapmái
- doaibmabijut unnitlogugiela studeanttaide
- dohkálašvuodaárvvoštallan – láhka- ja láhkaásahusa čujuhusain

Fáogat/fágasuorggit

- fágalaš ja didáktalaš sisoallu, organiseren ja ovttasbargovuogit, árvvoštallan ja bargohárjehallan
- mánggakultuvrralaš ja riikkaidgaskasaš perspektiiva
- heivehuvvon oahpahas ja vuhtii váldit mánáid geain lea erenoamáš dárbu oazžut veahki ja doarjaga
- ovttasbargat váhnemiiguin/ovddasteddjiiguin ja earáiguin geain lea ovddasvástádus mánáid ja nuoraid bajásšaddanbirrasii
- ovtadássásašvuolta – ja sohkeabeali perspektiiva

Fágaid/fágasurggiid rasttildeapmi

- fágaoahpahas galgá oppalaččat gokčat vihtta gelbbolašvuodasuorggi, vrd kap. 1.2 ja 2.1
- fágaidrastildeaddji fáttát; entreprenordoaibma, biras- ja resursahálldašepmi, girjerájus oahppanbáikin, johtolatoahpahas, gárihuhttinmirkováttisvuodát, givssideapmi ja mánát ja nuorat roasuin (illásteapmi, váilevaš ovdamoraš ja dikšu, soahteroasut ja sullasaččat)
- sámi guoski fáttát gustojeaddji plánaid ja sámi guovlluid mánggabealalašvuoda vuodul
- drámá metoan
- IKT veahkkeneavvun kommunikašuvdnii ja oahppamii

- oahpaheaddji jodiheaddjin ja ovttasbargobealálážžan
- ovttasbargu gaskal teoriija ja čadaheami ja gaskal fágaid
- ovttasbargu gaskal skuvlla ja báikkálaš bargoeallima ja ealáhusaid

3. kapihtal

FÁGAID JA FÁGASURGGIID PLÁNAT

Álgu

Dán kapihttala galgá lohkat oktanis 1. ja 2. kapihttaliin. Ovttaskas áсахusa fágaplánaráhkadeapmi gáibida ahte dasa válđojit oasis ovddit kapihttaliin. Juohke fága lea čilgejuvvon iežas ulbmila ja mihtilmasvuođa vuođul. Fágain leat golmmaoasát ulbmilat. Ulbmilsurggiid siskkobealde leat čilgejuvvon oahpu ulbmilat. Báikkálaš fágaplánas galgá konkretiseret rámmaplána ulbmiliid, ja čilget movt lágidit barggu vai jokset oahpahusa ulbmiliid. Fágaplánaid prinsihpat ja njuolggadusat leat čilgejuvvon 2.5 kapihttalis.

3.1 Pedagogihkka

Ulbmilat ja earenoamášvuodát

Pedagogihkka lea máŋggabealat fága ja fátmasta oassesurggiid ideahistorjjá, didaktihka, filosofiija, psykologiija ja sosiologiija. Fága lea fidnohábmema oassin dábálašoahpaheaddji oahpus. Pedagogihkka galgá veahkkin hukset studeanttaide dárbbaslaš máhtu ja vásáhusaid vai sáhttet kritihkalaččat analyseret oahpaheaddji ja oahppi barggu áigeovdilis stivrendokumeanttaid, váhnemiid/ovddasvástideddjiid vuordámušaid ja iešguđetge teoriijaid ja mearrideaddji rámmaid ektui. Dát viiddis barggut leat guovddáš oasit oahpaheaddji profešovdnagelbbolašvuodas.

Pedagogihkkafága oahpu fágalaš ávssisin lea oktavuoha gaskal skuvlla, oahpaheaddji, oahppi ja oahpponeavvu. Dát lea didaktihkas guovddášis, ja dainnalágiin šaddá ge didaktihka čoahkáščuokkisin pedagogihkka oahpahussii. Jus oahpus galgá ávdnet buori vuodu dán oktavuhtii, de ferte dihtomielalalaččat movttiidahttit peršuvnnalaš šaddamii, ovdáneapmái ja fidnoestetihkkii. Dakkár viiddis oainnu vuodul šaddá pedagogihkka hábmenfágan, mii ráhkkanahhtá studeanttaid bargat boahtteáiggis girjás fágalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš suorggis, man sisdoallun lea kompleksitehta ja girjái vuoha. Studeantta galgá oahpásnuvvat pedagogihkkafága ruohttašguin ja fága diedjalaš vuoduin.

Ulbmilsuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhtu, bargohárjehallanvásáhusaid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš guorahallama.

Oahpaheaddji, oahppi ja oahpahus

Studeantta galgá

- máhttit analyseret ovttaskasoahppi ja ohppiidjoavkkuid oahppanstrategiijaid iešguđetlágan teorehtalaš viiddis oainnuid vuodul, ja atnit dán máhtu lámhit oahppobirrasa mii fátmasta buohkaid, maiddái ohppiid geain lea dárbu earenoamášohppui.
- Máhttit ákkastallat ja jurddašallat iežas válljemiid fidnoetihka, relevánta teoriijaid ja skuvlaovdáneami dutkanvásáhusaid vuodul.
- Máhttit oahppoplánaid analyseret ja skuvlabeaivvi organiseret dálá oahppoplánaid ulbmiliid vuodul.
- Máhttit digaštallat ja analyseret vuđolaš didáktalaš gažaldagaid mat gullet gielalaš, sosiálalaš ja kultuvrralaš girjái vuhtii.
- Máhttit movttiidahttit ja lámhit ovttaskasoahppi oahppama ja luohkkájodiheami gelbbolašvuodain ja čehppodagain jođihit ohppiid bargooktavuoda
- Dovdat iešguđetlágan kártengeahččalemiid mat adnojit identifiseret oahppanválttisvuodaid, earret eará lohkan- ja čállinválttisvuodaid

Oahpaheaddji ja oahppi organisašuvnnas

Studeanttat galget

- máhttit ja ipmirdit eavttuid mat leat dárbbaslaččat go galgá ovdánahttit buriid olmmošgaskasaš oktavuodaid ja máhttit atnit dán ipmárdusa go lámhá fátmasteaddji oahppobirrasa
- máhttit analyseret ja árvvoštallat skuvlla organisašuvdnan iešguđetlágan viiddis oainnuid vuodul ja leat gearggus ovttasbargat skuvlla doaimmain ja ovdánahttinbargguin

- iežaset ipmárdusain ja gálggaiguin gulahallat ohppiiguin, váhnemiiguin/ovddasteddjiiguin, bargoustibiiguin, hovdengottiin ja earáguin geain lea ovddasvástádus mánáid šaddanbirrasii
- atnit muittus iežaset ja bargoustibiid fága-, máhtto- ja oahppooainnu ja dilálašvuoda gaskal pedagogalaš vuodđooainnu, oahppama ulbmila ja skuvlla dahje doaimma čadaheami
- máhttit ovddasmoraštit ja veahkehit mánáid roasuin ja kritihkalaččat árvvoštallat ja čadahit doaimmaid láhttenválttisvuodaid oktavuodas, nugo ovdamearkka dihte givssideami dáfus
- máhttit analyseret iešguđetlágan geahččalanmáliid, boadusollisvuodaid ja árvvoštallanmáliid ovdanbuktimiid mat adnojuvvojit skuvlla, oahpaheddjiid dahje ohppiid árvvoštallamis

Oahpaheaddji ja oahppi servodagas

Studeanttat galget

- máhttit ipmirdit rievdadusaid oahpaheaddjirollas ja oahppirollas historijálaš, filosofalaš ja servodatlaš viiddis oainnu vuodul ja máhttit analyseret mot dat rollat rivdet seammás go servodat rievda
- diehtit makkár geatnegasvuodát oahpaheaddjis leat skuvlalágaid ja oahppoplánaid ektui
- máhttit gieđahallat váttisvuodaid mat gusket teoriija ja čadaheami gávnnadeapmái
- čájehit ipmárdusa dasa mot iešguđetlágan sosiáliserenfáktorat sáhttet váikkuhit sihke oahppi ovdáneapmái ja oahpaheaddji didáktalaš vuoruhemiide
- máhttit digaštallat fidnohtelaš váttisvuodaid mat leat dilálašvuodas gaskal iežas oahpaheami, oahppi oahppanstrategiija ja makkár oktavuodas oahpaheapmi lea
- máhttit ovttasbargat ja lámčit buriid rasttildemiid gaskal mánáidgárddi ja skuvlla ja gaskal skuvlla iešguđetge dásiid

3.2 Vuđolaš lohkan-, čállin ja matematihkkaoahpamus (VLČM) 10 oahppopoeanja

Ulbmilat ja earenoamášvuodát

Čállingielalaš ja matematihkalaš gelbbolašvuohta lea deahálaš go galgá sáhttit doaimmat bures skuvllas ja servodagas mii gáibida ollu mánáin, nuorain ja rávisolbmuin dán surggiin. Dán lohkanovttadagas galget studeanttat nannet iežaset fágalaš ja didáktalaš vuodu vai sáhttet čadahit vuđolaš lohkan-, čállin-, ja matematihkkaoahpaheami smávvaskuvladásis. Sii galget seammás ovdánahttit máhtu árvvoštallat oahpaheami dási, vai sáhttet veahkehit buot ohppit olahit buori gelbbolašvuoda namuhuvvon surggiin.

”Vuđolaš lohkan-, čállin-, ja matematihkkaoahpamus” lohkanovttadat lea huksejuvnon dábbalašoahpaheaddjioahpu geatnegahttojuvnon fágaid matematihka, dárogieđa/sámebieđa ja pedagogihka oahpuid ala. Temásurggiid berre maid gieđahallat studeantta bargohárjehallanoahpu oktavuodas ja nu ahte studeanttat ožžot ovdánahttin dájadeami gelbbolašvuoda dán suorggis.

Ulbmilsuorggit

Bargu ulbmilsurggiiguin galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš gelbbolašvuoda, bargohárjehallanvásáhuseid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš guorahallama.

Bargu doahpagiiguin ja sátneriggodagain

Studeanttat galget

- máhttit čilget teoriijaiguin mot doahpagat, sátneriggodat ja gielat dihtomielalašvuohta ovdána, máhttit čájejit oktavuoda gaskal daid ovdánahttinproseassaid ja vuđolaš lohkan-, čállin- ja matematihkkaoahpamus ja dovdat iešguđetlágan vugiid mot vuhtii váldit dán máhtu oahpamusas
- máhttit atnit mánáid iešguđetlágan gulahallanvugiid, ovdamearkka dihte stohkosis, vai ipmirda sin eahpeformálalaš matematihkka- ja giellamáhtu ja máhttit dakkár ipmárdusa ávkkástallat go galgá ovdánahttit mánáid vuđolaš doabaipmárdusa ja oahppanstrategiijaid lohkamis ja čállimis
- dovdat daid earenoamáš gielalaš hástalusaid mat gullet nuppigiela ohppiid doahpagiid ja sátneriggodaga ovdáneapmái, ja máhttit árvvoštallat iešguđetlágan vugiid mot skuvla sáhtta láchit systemáhtalaš barggu dan suorggis

Lohkan-, čállin- ja matematihkkabargu fágas ja fágaid rastá

Studeanttat galget

- máhttit árvvoštallat ja láchit teoriijačatnašuvvon, systemáhtalaš ja girjás oahpamus lohkamis, čállimis, čállinhábmemis ja matematihkas ja ávkkástallat temáorganiserema ja stoahkanlágan doaimmaid maiguin nanne dán oahpamusas
- máhttit analyseret muhtun válljus govva- ja diehtogirjiid, čáppagirjjálašvuoda, IKT-vuodul veahkkeneavvuid ja eará oahpponeavvuid ja máhttit atnit dakkár neavvuid álgooahpamusas
- máhttit árvvoštallat áigeoovdilis kártengeahččalemiid ja eará áican- ja árvvoštallanvugiid ja máhttit atnit dakkár bargomálliid ipmárdusa, oktan fágalaš ja didáktalaš gelbbolašvuodain, heivehit oahpamus ohppiid iešguđetge dárbbuide
- máhttit viežžat, guorahallat ja ávkkástallat váhnemiid/ovddasteddjiid áicamiid ja árvvoštallamiid mánáid gielalaš ja matematihkalaš gálggain ja hástalusain

Organiseren ja ovttasbargu

Studeanttat galget

- máhttit árvvoštallat oahpaheaddji rolla mielbargin ohppiid ovdasteddjiiguin ja eará fágaolbmuide skuvllas ja skuvlla olggobealde ja máhttit atnit dan ipmárdusa go lámhá lohka, čállima ja matematihka vuoddoohpahusa
- dovdat earenoamáš hástalusaid mat gullet mánggagielat ohppiidoavkku skuvlaálgimii ja máhttit vuostái váldit daid hástalusaid álgoohpahas
- máhttit bargat systemáhtalaččat eastadan dihte ohppiide čállin-, lohkan- ja matematihkkaváttisvuodaid.

3.3 Risttalašvuoda-,oskku- ja eallinoainnuoahppu (ROE)

20 oahppopoeaŋŋa

Ulbmilat ja earenoamášvuodát

Risttalaš oskkus ja árbevierus lea nana ja viiddis sadji norgga kultuvrras ja historjjás. Risttalaš árbevierut ja oainnut hervejit min servodaga mángga dásis. Dás lea sáhka earret eará allabasiin, vieruin, morálas ja rievttis, gielas ja girjjálašvuodas, musihkas ja dáidagis. Seammás lassánit norgga servodagas dađistaga dakkár joavkkut geaid identitehta lea huksejvvon eará go risttalašvuoda oskku- ja eallinoainnoárbevieruid nala, dahje ii-oskkolaš eallinoainnu nala.

ROE-fága lea fágaidrastideaddji. Das leat ruohttasat iešguđetlágan akademálaš fágaárbevieruin, earret eará risttalašvuodas, oskudiehtagis, teologiijas ja filosofijjas, muhto fágas leat maid lagas čanastagat muhtin eará servodat- ja kultuvrafágaide. Fágas leat maid deahálaš estehtalaš viiddis oainnut.

Oahpaheaddjistudeanttat galget ovdánahttit gelbbolašvuoda ipmirdit sihke norgga kultuvrra ja árbevieru seammaládje go mánggakultuvrrat duohtavuoda. Nugo vuodđoskuvlla risttalaš-, oskku- ja eallinoainnufágas, de lea maid oahpaheaddjioahpus šaldehksenfunkšuvdna ja dat galgá lasihit eambo ipmárdusa, árvvus atnima, rabasvuoda ja ráfálaš ovttaseallima. Fága galgá hukset oktasas árvvuid ja ovddidit gierdevašvuoda ja dohkkeheami iešguđetlágánvuhtii. Deattuheapmi gaskal risttalašvuoda ja eará oskkuid ja eallinoainnuid galgá leat sullii nu mot vuodđoskuvlla oahppoplánas.

Ulbmilsuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhtu, bargohárjehallanvásáhusaid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš árvvoštallama.

Fágalaš ja fágadidáktlaš gelbbolašvuoha

Risttalašvuoha

Studeanttat galget

- máhttit Biibbala – dan ilbmama, juogu, váldosisdoalu, guovddáš dáhpáhusaid ja girjjálašvuoda ovdanbuktinvugiid birra – ja makkár mearkkašupmi Biibbalis lea kultuvra- ja oskugáldun
- bures máhttit risttalašvuoda historjjá ja dálá áiggi risttalašvuoda birra: dehálaš hámit, risttalaš rituálat ja allabasiit, oskkolaš govastagat ja báikkálaš risttalašvuoha mii gullá Norgga Stáhtagirkui ja eará risttalaš oskkuservodagaide
- máhttit čilget risttalaš oskkuoahpu ja etihka válдоosiid

Eará oskkut ja eallinoainnut

Studeanttat galget

- máhttit hinduismma-, buddhismma-, juvddálašvuoda- ja isláma birra ja máhttit guorahallat ovttaganvuodaide ja erohusaid iešguđetlágan vuoiŋŋalaš árbevieruin.
- máhttit ii girkolaš eallinoainnuid birra, earret eará Norgga eallinoainnuhumanismma
- dovdat dálá mailmme vuoiŋŋalaš eallima ovdáneami ja ipmirdit maid osku ja eallinoaidnu mearkkaša ovttaskas olbmui ja servodahkii, fátmasta maiddái sohkabeali- ja dásseárvvu viiddisoainnu

Etihkka ja filosofija

Studeanttat galget

- máhttit vudolaš ehtalaš teoriijaid birra, deaháleamos osku- ja eallinoainnuárbevieruid ehtalaš árvvuid birra ja risttalaš etihka birra mii lea vuodđun mánáidgárddi ja skuvlla árvočatnašupmái
- ipmirdit maid osku ja eallinoaidnu mearkkaša mánáid sosialiseremii, fatmmasta maiddái sohkabeali- ja dásseárvvu viiddisoainnu
- dovdat guovddáš jurddašeddiid ja oarjemáilmmi filosofijahistorjjá jurdagiid, mas earenoamážit olmmošoidnu deattuhuvvo.
- máhttit iešguđetlágan olmmošvuoigatvuođakonvenšuvnnaid birra ja sáhttit guorahallat maid dat mearkkašit, ovdamearkka dihte mailmmicealkámuša olmmošvuoigatvuođaid birra, ON:a riikkaidgaskasaš konvenšuvnnaid olmmošvuoigatvuođaid birra, ON:a mánáidkonvenšuvnna ja ILO-konvenšuvnna álgoálbmogiid birra ja čeardaolbmuid birra geat orrot sierra stáhtain.

Doaimmat ROE-fága oahpaheaddjin

Studeanttat galget

- máhttit vuodđoskuvllafága historjjá-, vuodusteami-, sisdoalu- ja ulbmila- ja dan lága- birra mii gullá dán fágii
- nagodit planet, čadahit ja árvvoštallat ROE-oahpahusa iešheanaláččat ja čiekŋalis fágalaš jurddašuvvon vuogi mielde
- sáhttit láchčit báikkálaš heivehuvvon oahpahusa
- sáhttit láchčit oahpahusa mii lea heivehuvvon ohppiid osku- ja eallinoainnuvuodđui
- ipmirdit árvogaskkusteami barggu máŋggakultuvrrat servodagas
- máhtti atnit IKT ávnnasin ja máhttit árvvoštallat dan ávdnasa ehtalaš viiddis oainnus

Ovttasbargu ja árvvoštallan

Studeanttat galget

- hálddašit fidnoehtalaš gelbbolašvuođa ja máhttit jurddašallat iežaset rolla ROE-oahpaheaddjin
- máhttit ovdánahttit luohhteavašvuođa ja ovttasbarggu ohppiiguin ja váhnemiiguin/ovddasteddjiiguin geain lea iešguđetlágan kultuvrralaš ja osku duogáš
- máhttit veahkehit juohke ovttaskas oahppi viidáseappot ehtalaš, osku ja eallinoainnu lágan ekstensiála gažaldagaiguin
- máhttit guorahallat ehtalaš gažaldagaid fágalaš máhtu vuodul ja ipmirdit ohppiid eallindilalašvuođaid
- máhttit atnit ROE fága fágalaš ja praktihkalaš gelbbolašvuođa gulahallamis ja ovttasbarggus eará fágaiguin

Lassioahppu

10 oahppopoeaŋja

Lassin geatnegahtton lohkanovttadahkii fálljuvvo ROE-ovttadat mas leat 10 oahppopoeaŋja. Lassioahppoovttadagas lea gelbbolašvuođabajideapmi iešárvun ja sáhtta leat dárbbaslažžan viidáset oahpuide

3.4 Matematihkka

Ulbmilat ja earenoamášvuodat

Matematihkka lea vuodđun odđaaigásaš teknologalaš ovdáneapmái, ja matematihkka lea deahálaš oassi ollu fágasurrgiin ja doaimmain. Mánnga jagi deattuhedje skuvllas ahte dán fágas galggai oahppat daid iešguđetlágan rehkenastenmálliid. Gálggabealli deattuhuvvui erenoamážit. Dálá matematihka oahppoplána deattuha fága doabaovdáneami ja matematihka relevánsa servodagas.

Oahpaheaddjeoahpu matematihkkafága ulbmil lea ahte studeanttat galget máhttit oahpahit doaimbi vuodđoskuvlla oahppoplánaid mielde fágalaš oadjebas ja vuđolaččat jurddašuvvon vuogi mielde ja addit sidjiide vuodu ovdánahttit iežaset máhtu ja bargomálliid. Sii galget máhttit ipmirdit, árvvoštallat ja čilget ohppiid oahppoproseassaid ja matematihka máhttoovdáneami. Oahpahus galgá čuvget iešguđetlágan beliid matematihka máhtus: duohtadieđuid-máhtu, gálggaid, guottuid fágii, mot doahpagat ovdánit ja huksejit nubbi nuppi ala, ja maiddáii mot didošteapmi ja geahččaleapmi sáhtta leat ávnnasin ovdánahttit dihtomiellalaš máhtu. Oahpaheaddjeoahpus lea earenoamáš deahálaš ahte studeanttat besset jurddašallat dan ovttasdoaimbama birra mii lea gaskal matematihkkafágalaš máhtuid ja didáktalaš čuolbmagažaldagaid.

Ulbmilsuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhtu, bargohárjehallanväsáhusaid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš jurddašeami.

Fágalaš ja fágadidáktalaš gelbbolašvuolta

Studeanttat galget

- máhttit ollu matematihkkafágalaš fáttáid birra mat vuodđoskuvllas leat áigegeovdilát
- máhttit matematihka historjjálaš ovdáneami birra ja maid diedafága ja skuvlafága servodatovdáneami rolla birra
- oaidnit oktavuodaid gaskal iešguđetlágan fáttáid vuodđoskuvlla oahppoplánas
- dovdat teorijaid mot mánát ohppet matematihka, ja dihtomiellalaš oktavuolta ovttasdoaimbamii gaskal iežas fágaoainnu ja dan ahte oahpahit matematihkas
- máhttit makkár váikkuhusaid ohppiid giella ja kultuvraduogáš ja nieiddaid ja bártniid iešguđetlágan viiddis oainnut sáhttet dagahit go sii fága galget oahppat
- máhttit matematihkkadidáktalaš dutkan- ja ovdánahttinbarguid, earenoamážit matematihka álgooahpahas

Doaimmat matematihkka oahpaheaddjin

Studeanttat galget

- oadjebasat ja iešheanaláččat máhttit plánet, organiseret, čadahit ja árvvoštallat matematihka oahpahasu vuodđoskuvllas
- máhttit ovdánahttit, árvvoštallat, välljet ja láchit molsašuddi oahppandoaimmaid ohppiide geain leat iešguđetlágan eavttut ja iešguđetlágan kultuvrralaš duogážat, heivehuvvon oahpahasu ja sohka-beali- ja dásseárvvu viiddis oainnu prinsihpa vuodul
- máhttit áicat ja analyseret mánáid daguid ja gelbbolašvuodaid ja váldit vuhtii sin eavttuid go láchá oahpahasu

Ovttasdoaiman ja jurddašeapmi

Studeanttat galget

- máhttit analyseret ja jurddašit iežas ja ohppiid oahppama ja guottuid matematihka ektui ja mii váikkuha guottuide mat mis leat fágii
- máhttit čatnat ovdamearkkaid ohppiid vásáhusain vuodđoskuvlla matematihka bargui
- ipmirdit giela oahppama rolla ja máhttit gulahallat matematihkain
- máhttit imaštallat, diđoštít, jurddašallat, logalaččat jurddašallat ja hutkat mot váttisvuodaid čoavdit
- máhttit analyseret iešguđetlagan kártengeahččalemiid maiguin árvvoštallet skuvlla, oahpaheddjiid dahje ohppiid

3.5 Dárogiella

Ulbmilat ja earenoamášvuodat

Dárogiella lea hábmenfága, estehtalašfága ja giellafága. Giella lea vuodđun jurddašeapmái, ipmárdussii, vásáhussii ja gulahallamii. Danin lea dárogielfága guovddáš fágan skuvllas ja oahpaheaddjeoahpus. Studeanttat galget ovdánahttit fágalaš ja didáktalaš vuodu dárogielfága oahpaheapmái vuodđoskuvllas, dálá oahppoplánaid mielde. Oahpu čađahettiin galget sii nannet iežaset dábalašoahpaheaddjioahpu ja sin estehtalaš dovdagiid ja ovdánahttit iežaset identitehta seammás go atnet árvvus earáid kultuvrraid ja earáid árvvuid. Sii galget háhkat teorehtalaš máhtu ja praktihkalaš vásáhusa go barget gielain ja teavsttaiguin.

Studeanttat galget ovdánahttit ipmárdusa ohppiid dárogielfága bargui ja galget máhttit veahkehit sin ipmirdit fágalaš fáttáid ja oahppat teavsttaiguin maiguin fágas leat bargame. Sii galget maid háhkat doaibman- ja nuppástuvvangelbbolašvuoda dárogiela skuvlafágas.

Dárogielplána mas mánggagielalaš čalmmusteapmi lea nannejuvvon

Dálá norgga skuvla lea mánggagielat. Ollu ohppiin lea eará eatnigiella go dárogiella. Dat lea viiddidan dárogieloahpahusa viiddis oainnu, ja gáibida eanet gelbbolašvuoda dárogieloahpaheaddjis. Skuvla dárbbasa dárogieloahpaheddjiid geain leat unnitlogugielaid vásáhusat. Dárogiela nannejuvvon rámma-plána sáhtta fállujuvot studeanttaide geain lea eará eatnigiella go dárogiella. Plána kurviserejuvvon oasis leat lasáhussan dán studeanttajoavkui. Plána lea earalágan go dábalaš dárogielplána go das *nannejuvvo*: ahte studeanttat vuđoleappot geahčadit mánggagielat fáttáid, ja *čiekjunduvvo*: ahte studeanttat eambo deattuhit njálmmálaš ja čálalaš gulahallama ja fágagielaáddejumi.

Fágaplána barggus ferte ovttaskas ásahus organiseret dárogielfága mánggagielat nannejumiin nu ahte dat heivehuvvo ovttaskas studeantta gelbbolašvuhtii ja dárbbuide. Čáhkken dihte saji daid ođđa fáttáide, de galgá fágaplánii merket makkár fáttát ja bargobihtát gahččet eret dahje geahpeduvvojit daidda studeanttaide geat dárogieloahpahas čuvvot dán variántta. Studeanttat geat čuvvot dán plána ožžot seamma formála gelbbolašvuoda dárogielas go sii geat čuvvot dábalaš dárogielplána, mas lea dušše okta čálalaš giellahápmi.

Ulbmilsuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhtu, bargohárjehallanvásáhusaid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš jurddašeami.

Fágalaš ja fágadidáktalaš máhttu

Studeanttat galget

- dovdat guovddáš teakstaanalyhtalaš doahpajiid ja iešguđetlágan čáppagirjjalašvuoda- ja áššeláganšáŋraid mihtilmasvuodaid iešguđetlágan gaskaávdnasiiguin ja máhttit atnit dan gelbbolašvuoda go analysere ja dulko teavsttaid mat ovdanbuktojuvvojit sátnevuoruin, čállagiin ja govain
- máhttit analyseret ja dulkot ollu valljus iešguđetlágan šáŋraid teavsttaid, girjegilli ja ođđa dárogilli ja eará giellasurggiin, earret eará sámeielas
- *máhttit jurddašit teakstadulkoma birra mánggakultuvrrat viiddis oainnus, sihke oahpaheaddjioahpus ja oahpaheaddjin mánggakultuvrrat ohppiidjoavkkeus*
- ipmirdit mot giella lea huksejuvvon, mot dat molsašuddá, ja mot dat adno iešguđetlágan dilalašvuodain, earret eará mánggagielat birrasis ja máhttit atnit dakkár ipmárdusa giela ja giellageavaheami analyseremis

- *dovdat norgga gielladilálašvuoda mas erenoamážit deattuhit unnitlogugielaid joavkkuid ja ovttaskasolbmuid rivttiid*
- máhttit hui bures sihke hupmat ja čállit goappašiid giellahámiid (ii guoska sidjiide geat leat beassan) ja máhttit ráhkadit buriid, oktilas ovdanbuktimiid girjás njálmmálaš ja čálalaš gulahallandilálašvuodain
- máhttit guorahallat dárogieloahpahusa ulbmiliid, sisdoalu ja iešguđetlágan lahknanvugiid, maiddá iielalaš unnitlogu ohppiide, ja dovdat dárogiel fága historjjálaš ovdáneami, *dárogiela nubbingiellan ja eatnigielfágan gielalaš unnitlogu ohppiide*
- dovdat teoriijaid mánggagielalašvuoda birra ja máhttit oaidnit dárogiela veardádalli perspektiivvas
- dovdat dilálašvuoda gaskal hupmama ja čállosa ja njálmmálaš ja čálalaš giellaovdáneami birra ja máhttit atnit dan gelbbolašvuoda earret eará go analysere ohppiid teavsttaid *maiddá guovttegielat viiddis oainnus*
- ipmirdit lohkan- ja čállinproseassa teoriijaid *maiddá ohppiide geain lea eará eatnigiella go dárogiella*

Doaimmat dárogieloahpaheaddjin

Studeanttat galget

- *máhttit dárogiela atnit oahpabusiellan ja fágagiellan mánggagielat ohppiidjoavkkuin*
- máhttit movttiidahttit iešguđet ahkecehkiin lohkanháhtu, goappoš sohkabeliid, beroštumiid ja kultuvrralaš duogáza vuodul
- láchit dili nu ahte oahppit ovdánahttet buriid lohkan- ja čállinstrategiijaid ja guorahallet iešguđetlágan gaskávdnasiid giela ja teavsttaid, ja movttiidahttit njálmmálaš giela mánggabeallásaš geavaheami ja ovdánahttit lohkan- ja čállinmovtta
- máhttit bargat systemáhtalaččat molsašuddi oahpahanstrategiijaiguin ráhkkaneddji, vuodđudeaddji ja viidasetovdánahtti lohkan- ja čállinoahpahusa siskkoabealde, diehtit mot sáhtta eastadit lohkan- ja čállinváttisvuodaid, ja mot sáhtta veahkehit sin geat dárbbasit lassi veahki
- máhttit atnit IKT ja iešguđetlágan oahpponeavvuid dárogiel fágas
- máhttit heivehit dárogieloahpahusa ohppiide geain leat iešguđetlágan dárbbut, earret eará ohppiide geat leat guovttegielat dahje geain lea dárogiella nubbingiellan
- máhttit analyseret ja árvvoštallat iešguđetlágan geahččalanmáliid árvvuid, earret eará kártengeahččalemiid, *maiddá ohppiid ektui geain lea eará eatnigiella go dárogiella*

Ovttasbargu ja jurddašeapmi

Studeanttat galget

- *máhttit oadjebasat gulahallat njálmmálaččat ja čálalaččat go gávnna ohppiiguin ja váhmemiiguin/ovddasteddjiiguin ja earáiguin geain lea ovddasvástádus mánáid bajásšaddami*
- máhttit jurddašallat ja čilget mot dárogiel fága doaimmá estehtálaš fágan ja giellafágan *ja identitehtabábmema ja kultuvrralaš gullelašvuoda fágan mánggakultuvrrat Norggas*
- máhttit ovttasbargat bargoustibiiguin ja earáiguin bagadallan- ja árvvoštallavugiid ovdánahttima birra
- máhttit láchit ovttasbarggu girjás dárogiel fága ulbmiliid birra fágaidgaskasaš ja mánggafáгат fádá- ja prošeaktabargguin ja dáiddalaš ovdanbuktimi

Árvvoštallan dárogielas

Norgga gielladilli eaktuda ahte oahpaheaddjit máhttet geavahit goappaš dárogielhámiid. Studeanttat galget geahččaluvvot sihke girjedárogielas ja odđadárogielas.

Ásahus sáhtta mieđihit ahte beassá nuppi dain dárogielhámiin jus studeanttas lea sámeigiella, kveanagiella, dárogiel seavagiella dahje eará unnitlogugiella eatnigiellan ja geas ii leat árvosátni goappaš giellahámiin joatkkaskuvllas. Seamma gusto studeanttaide geat eai leat vázzán joatkkaskuvlla Norggas. Fága friddja beassan čállojuvvo oahpahusa loahpalaš duodášussii.

3.6 Engelasgiella

Ulbmilat ja earenoamášvuodát

Norga lea unna giellaservodagaš, ja buorre giellamáhttu lea deahálaš go badjel riikarájiid galgá gulahallat ja kultuvrralaččat ovtastallat. Engelasgielat gelbbolašvuolta šaddá ge dan dihte mearrideaddjin go galgá oassálastit riikkaidgaskasaš servodahkii, ja biddjojuvvojit stuora gáibádusat oahpaheaddji fágamáhttui ja oahpaheaddjai gii galgá leat giellamodeallan servodagas gos eanet ja eanet gulahallan lea engelasgillii.

Oahpu čadahettiin galget studeanttat ovdánahttit gelbbolašvuoda ja guottuid mat leat ábolaččat go galgá oahpahit engelasgiela vuodđoskuvllas. Studeanttat galget ovdánahttit buori peršuvnnalaš giellamáhttu ja máhttu engelasgiela birra. Engelasgiel oahppu galgá addit ipmárdusa engelasgielat kultuvrraide ja nu ovddidit árvvusatnima, gierdevašvuoda ja ipmárdusa sihke iežas kultuvrii ja eará kultuvrraide. Olles oahpus galgá fágalaš fáttáid bargadetttiin leat oktavuolta engelasgiela skuvlafágain doaibmi oahppoplána vuodul. IKT ja eará gaskaávdnasiid lea deahálaš geavahit engelasgielfágas, sihke vai oázžu dieđuid kultuvrrain gos hupmet engelasgiela, go oahpponeavvuid galgá buvttadit ja aktiivvalaš giellageavaheami dihte.

Ulbmilsuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhttu, bargohárjehallanväsáhusaid, fágalaš ovdáneapmái ja didáktalaš jurddašepmái.

Fágalaš ja fágadidáktalaš gelbbolašvuolta

Studeanttat galget

- máhttit atnit giela sihkkarit ja doaimmalaččat sihke njálmmálaččat ja čálalaččat, vai sáhttet leat buorit modeallan ohppiide
- máhttit engelasgiela giellageavaheami rievttis norpmaid ja máhttit čilget mot giella lea huksejuvvon
- máhttit čilget mot giella adno iešguđetlágan dilálašvuodain
- vásihit ovdánahttinbarggu mii lea vuodđun vuolggahit fágalaš rievddanproseassaid
- diehtit engelasgiel čáppagirjjálašvuoda ja kultuvrra birra ja máhttit analyseret, árvvoštallat ja válljet čáppagirjjálaš girjiid oahpaheapmái
- dovdat áigeovdilis kultur- ja servodatfáttáid engelasgielat riikkain ja máhttit láchit dakkár fáttáid oahppama váste
- máhttit čilget mot engelasgiella doaibmá mailmmigiellan historjjálaččat ja maiddá viiddis oainnus

Doaimmat engelasgiela oahpaheaddjin

Studeanttat galget

- máhttit láchit oadjebas oahppanbirrasa, gos oahppit ovdánahttet giellamovtta ja praktihkalaš giellamáhttu go girját geavahit giela duohta gulahallandilálašvuodain
- máhttit plánet, čilget, čadahit ja árvvoštallat engelasgiel oahpahusa vuodđoskuvlla oahppoplána áigumušaid vuodul
- máhttit válljet ja láchit girjás pedagogalaš teakstageavaheami mii boktá beroštumi sihke bártniin ja nieiddain – ja mii lea heivehuvvon mánáid eavttuide
- máhttit atnit oasi engelasgielat kultuvrraid riimmain, hoahkamiin, lávlagiin, lávllastohkosiin, máidnasiin ja čáppagirjjálašvuoda teavsttain mat leat jurddašuvvon mánáide ja nuoraide

- máhttit analyseret iešguđetge šáŋraid teakstahuksehusaid ja ávkkástallat dakkár analysaid oahpahas
- hárbáneapmi atnit ja árvvoštallat IKT ja eará gaskaávdnasiid oahpahas

Ovttasbargu ja jurddašepmi

Studeanttat galget

- máhttit analyseret, árvvoštallat ja jurddašit iežas oahppama ja oaidnit iežas oahppama ohppiid fágaoahppama ektui
- máhttit addit ipmárdusa man deahálaš lea háhkat máhtu vierrogielaid ja eará kultuvrraid birra
- máhttit gaskkustit mot fága sáhtta leat mielde fágaidgaskasaš ja máŋggafágalaš proševttain
- máhttit ovdánahttit návccaid ráhkadit engelasgielat teavsttaid proseassas gaskal oahpaheaddji ja ohppiid

3. 7 Ruovttudoalloahppu

Ulbmilat ja erenoamášvuodát

Máhttu ja didolašvuotta biebmodoalu, biebmama, geavaheami ja ekonomiija birra lea deahálaš jus galgá bures doaibmat servodagas. Ruovttudoallofága bargun lea váldit vára ja ovdánahttit gelbbolašvuoda maid nieiddat ja bártnit dárbbasit iežaset beaivválaš eallimis ja boahttevaš bargoeallimis. Okta ulbmil fágain lea oažžut mánáide ja nuoraide dearvvašvuodaovddideaddji ja eastadeaddji eallinvuogi.

Fága ulbmil dábalašoahpaheaddjeoahpus lea ovdánahttit gelbbolašvuoda ruovttudoalu oahpaheapmái vuodđoskuvlla oahppoplána vuodul. Vai dan ulbmila olaha, de fertejtit studeanttat háhkat nana gálggaid ja ipmárdusa biebmokultuvrras, biebmodoalus ja biebmamis, geavaheamis, ovttasbarggus ja eallinvuogis. Oahpus galget sii ovdánahttit máhtu fága dearvvašvuodaovddideaddji olahaga birra ja vásihit fága vejolašvuodaid kultur- ja birasguoddin mánggakultuvrrat servodagas. Fágadidaktihka barggu čadahettiin galget sii ovdánahttit máhtu árvoštallat, válljet ja láchit oahppodoaimmaid. Vásáhus iešguđetlágan pedagogalaš lahkonaavugiiguin galgá ráhkkanahttit studeanttaid oahpaheaddjirollii mii ovddida ohppiid beaivválaš eallima gelbbolašvuoda ja fága beroštumi.

Ulbmilsuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhtu, bargohárjehallanvásáhusaid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš jurddašeami.

Fágalaš ja fágadidáktalaš máhttu

Studeanttat galget

- dovdat fága historjjá, jurddavuoddu, sisdoalu ja vugiid
- máhttit norgga biebmopolitihka birra ja biebmovádnasiid ja biebmobuktagiid birra mat heivejit ceavzilis ovdáneapmái, ja sii galget máhttit atnit dán máhtu vuodđoskuvlla oahpahusas
- dovdat mánáid otná bajásšaddaneavttuid, bearašstruktuvrraid, bearraša rolla odđaaigásaš servodagas ja maid ovttasbargu gaskal skuvlla ja ruovttu mearkkaša
- máhttit ráinnasvuoda ja čorgatvuoda birra
- dovdat sivaid manne mánát ja nuorat návddašit gárrenmirkuid
- máhttit álggahit bargguid mat ovddidit mánáid ja nuoraid dearvvašvuoda
- máhttit ceavzilis geavaheami birra ja deahálaš lágaid ja láchkaásahusaid birra mat gullet geavaheaddji rivttiide ja geatnegasvuodaide

Doaibmat ruovttudoallooahpaheaddjin

Studeanttat galget

- máhttit plánet, organiseret, čadahit, árvoštallat ja kritihkalaččat analyseret praktihkalaš doaimmaid mat fátmastit biebmodoalu, biebmama, biebmokultuvrra ja biebmoráinnasvuoda
- máhttit čadahit ja oahpahit buori ráinnasvuoda prinsihpaid dearvvašvuoda-, ekonomiija- ja birrasa perspektiivvas
- máhttit ráhkadit árbevirolaš ja odđaaigásaš biepmuid norgga, sámi ja eará riikkaid biebmokultuvrras
- máhttit borranváltuid birra ja máhttit dovdát borranváltuid dovdomearkkaid
- máhttit plánet ja čadahit fágalaš dahkosiid mat unnidit mánáid ja nuoraid duhpat ja gárrenmirkkuid geavaheami

- vásihit ovdánahttinbarggu mii lea vuodđun fágalaš rievddanproseassaide
- máhttit plánet, organiseret, čadahit, árvoštallat ja kritihkalaččat analyseret praktihkalaš fágalaš ja fágaidgaskasaš doaimmaid, mas gálvoiskadeamit, máidnosat, gávppálaš váikkuheapmi, gávppošeapmi, haddi, kvalitehta, sihkarvuolta, biras ja gaskaoamit maid hálddaša gehččojuvvojit oktavuodas

Ovttasbargu ja jurddašeapmi

Studeanttat galget

- máhttit analyseret ja jurddašallat iežas oahppama ja oaidnit dan ohppiid fágaoahppama ektui
- máhttit analyseret ja jurddašallat fága dearvvašvuodaovddideaddji ja eastadeaddji doaimmaid otná ja boahhteáiggi servodagas
- máhttit atnit ovdánahttinbarggu vuodđun fágalaš rievddanproseassaide
- máhttit fága čatnat mánggafágalaš ja fágaidgaskasaš oktavuodaide

3.8 Lášmmohallan

Ulbmilat ja erenoamášvuodát

Oassálastit iešguđetlágan fysalaš doaimmaide lea álot leamaš ja lea ain deahálaš oassi norgga kultuvrras. Vuodđoskuvllas galgá lášmmohallanfága láchit buori fysalaš hálddašeami, searastallama ja hutkáivuoda, mas válđojuvvo vuhtii sohkaabealli, kulturduogáš ja heivehuvvon oahpahusa dárbbut. Dábalašoahpaheaddjioahpu lášmmohallanfágas lea deahálaš bisuhit ja ovdánahttit dan oasi servodagas. Lášmmohallama iešvuohtan lea ahte das leat fysalaš doaimmat iešguđetlágan stohkosiid, dánsumiid, falástallamiid ja olgoelošteamiid bokte. Fága galgá leat deahálaš doarjjan hukset ja viidasetovdánahttit ohppiid dárbbu ja beroštumi fysalaš doibmii ja iežaset dearvvašvuhtii.

Lášmmohallan galgá earenoamážit gealbudit studeanttaid láchit ohppiide oahppama nu ahte fága šaddá positiivvalaš vásahussan buohkaide ja lea heivehuvvon ovttaskas oahppi dárbbuide ja eavttuide. Fága ulbmil lea maid movttiidahttit studeanttaide bistevaš doaibmandábiid.

Ulbmilsuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhtu, bargohárjehallanväsáhusaid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš jurddašeami.

Fágalaš ja fágadidáktalaš máhttu ja gálggat

Studeanttat galget

- máhttit guovddáš fágalaš fáttáid birra ja oktavuodáid birra gaskal fáttáid mat leat dehálaččat vuodđoskuvlla lášmmohallanfágii
- máhttit fága historjjálaš ovdáneami ja fága rolla birra servodagas
- máhttit mánáid ja nuoraid fysalaš šaddama ja dovddamotoralaš ovdáneami birra ja stoahkama birra fysalaš ilbmudussan
- máhttit analyseret fysalaš doaimmaid estehtalaš ja kultursosiologalaš perspektiivvas
- máhttit oaidnit oktavuoda gaskal fysalaš doaimma ja dearvvašvuoda

Doaimmat fysalaš bajásgeassin-oahpaheaddjin

Studeanttat galget

- máhttit plánet, láchit, čađahit, árvoštallat ja kritihkalaččat analyseret stoahkama, dánsuma, falástallama ja olgoelošteami mánáiguin ja nuoraiguin
- máhttit ráhkadit ja vuđoštít lihkadandoaimma ja hárjehallama plánaid ja go veardida rumašideálaid, biebmodoalu, borramis beasadallama, goansta váikkuheaddji gaskaomiid ja eallinvuogi ektui
- hálddašit ollu välljus motoralaš doaimmaid, lávlunstohkosiid ja lihkanstohkosiid ja hálddašit muhtin välljus falástallamiid ja dánssuid mat leat áigequovdilát vuodđoskuvlii
- máhttit láchit heivehuvvon hárjehallama ja oahpahusa nieiddaide ja bártniide, ohppiide geain leat iešguđetlágan kulturduogážat ja ohppiide geain leat iešguđetlágan fysalaš ja psyhkalaš eavttut
- máhttit ráhkadit báikkálaš plánaid mat čatnet fága sisdoalu vuodđoskuvlla ulbmilosiide, fágaidgaskasaš bargui ja báikkálaš birrašii
- máhttit vuodjat ja máhttit oahpahit vuodjat, addit vuosstašveahki ja heaggagádjuma

Ovttasbargu ja jurddašeapmi

Studeanttat galget

- máhttit oaidnit oktavuodaid gaskal fága teorehtalaš ja praktihkalaš oahpahusa
- máhttit ráhkadit ipmárdusa dasa ahte fysalaš doaibma lea oassin norgga kultuvrras
- máhttit jurddašit ja gaskkustit fága historjjá, ulbmiliid, sisdoalu, bargovugiid ja árvoštallanmáliid ja máhttit geahččeat lášmmohallama fidnogealbudeaddji fágan
- máhttit čájehit mot fága sáhtta leat fárus fágaidgaskasaš ja mánggafágalaš prošeavttain ja skuvlla doaibmanbeivviin ja lagasbirrasis
- máhttit oassálastit lášmmohallama fágalaš ovdánahttinbargui ja čájehit imaštallama, jurddašallama ja hutkáivuoda gálggaid fágas

3.9 Dáidda ja giehtaduodji

Ulbmilat ja erenoamášvuodát

Servodat dárbbáša olbmuid geain lea visuála gulahallama gelbbolašvuolta ja ođđahutkan gálggat. Dáidda ja hábmenkultuvra lea mearrideaddjin go olbmot ja našuvnnat galget ovdánahttit identitehta ja ipmirdit iežaset ja earáid historjjálaš ja kultuvrralaš girjáivuodas. Dáidda ja giehtaduodji lea čadnon olbmuid duddjojeaddji dáidda, arkitektuvrra, hábmemma, giehtaduoji, dáiddagiehtaduoji, duoji (sámi dáiddagiehtaduodji) bargui ja olmmošlaš ovdánbuktinvugiide. Vuodđoskuvllas galget oahppit go barget fágain oazžut máhtu ja gálggaid geavtlaš duddjojeaddji doaimmain, aktiivvalaš oktavuoda dáidagii ja hábmenkultuvrii ja eanet fuomášumi birrasiid estehtalaš dásiide. Dáidda ja giehtaduoji oahpahus galgá ovdánahttit guovddáš árvvuid skuvllas, mii deattuha ovttasbarggu, dásseárvvu sohkašvuohtii gaskas ja ceavzilis biras- ja riggodathálddašeami.

Dáidda ja giehtaduodji lea estehtalašfága, dáidda- ja kulturfága, ipmárdus- ja šaddadeamifága ja ovdánbuktin- ja gulahallanfága. Fága addá mánggabealat vejolašvuodaid peršuvnnalaš šaddamii ja ovdáneapmái. Studeanttat galget háhkat alcceaset mánggabealat fágalaš ja didáktalaš gelbbolašvuoda bargat fágain vuodđoskuvllas dálá oahppoplána vuodul. Praktihkalaš duddjojeaddji bargu lea stuorimus oassi fágas. Teorehtalaš máhttu ja čujuhusat leat deahálaččat go galgá ovddidit fágalaš ja didáktalaš jurddašangálggaid. Ulbmil lea ahte studeanttat galget oahppat ráhkadit birrasa mii movttiidahtta sihke vásáhusaid, hervvohallama ja jurddašeami.

Ulbmilsuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhtu, bargohárjehallanvásáhusaid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš jurddašeami.

Fágalaš ja fágadidáktalaš máhttu

Studeanttat galget

- máhttit dáidaga ja hábmenkultuvrra birra ja fága sisdoalu ja vugiid birra
- máhttit fága oahppan- ja dovddidanhámiid birra, mat gullet estehtalaš ja praktihkalaš duddjodeaddji doaimmaide
- máhttit atnit iešguđetlágan ávdnasiid, bargoneavvuid ja teknihkaid duddjodeaddji barggus mas leat guokte- ja golbmadimešunála ovdánbuktinmáhttu ja máhttit oaidnit fágalaš válljemiid biras- ja riggodatperspektiivvas.
- máhttit atnit ja árvvoštallat IKT bargoreaidun ja váikkuhangaskaoapmin duddjodeaddji barggus
- máhttit válljet ulbmálaš ávdnasiid, organiseret divohagaid ja ortnegisdoallat bargoneavvuid maid dárbbáša oahpahusas
- vásihit fágalaš ovdánahttinbarggu

Doaimmat dáidda ja giehtaduoji oahpaheaddjin

Studeanttat galget

- máhttit atnit teorehtalaš máhtu ja praktihkalaš vásáhusaid go plánejit ja čadahtit dáidda ja giehtaduoji oahpu
- máhttit bagadit ja árvvoštallat ohppiid iešguđetlágan duogážiin ovdánahttit visuála gelbbolašvuoda ja go leat bargame ávnnaslaš ovdánbuktinvugiiguin

- máhttit atnit mánggabealat vásáhusaid ja ipmárdusaid impulsan ohppiid duddjojeaddji bargguid bagadallamis ja láchčimis
- máhttit atnit fága váikkuhangaskaomiid govvadáidaga, bácci ja atnuhámadaga váldosurggiid praktihkalaš oahpahusas
- máhttit movttiidahttit ohppiid atnit vásáhusaid ja ipmárdusaid impulsan praktihkalaš duddjodeaddji bargui

Ovttasbargu ja jurddašeapmi

Studeanttat galget

- máhttit ovddidit, visuáliseret, árvoštallat ja duođastit iežaset duddjodeaddji proseassa idea rájes gitta gárvves hápmái dahje buktagi
- máhttit váldit vára estehtalaš dimešuvnnas skuvlla fágaidgaskasaš fáttáin- ja prošeaktabargguin
- máhttit álggahit fágalaš ovttasbarggu ja atnit dáidaga ja giehtaduoji sihke bagadallanfágan ja doarjjafágan fágaidgaskasaš fáddá- ja prošeaktabargguin
- leat čeahpit gaskkustit dáidaga ja hábmenkultuvrra mánggabealatvuodá

3.10 Musihkka

Ulbmilat ja earenoamášvuodát

Buot kultuvrrain maid mii dovdat lea musihkka guovddážiis. Musihka ráhkadit ja guldalit buktá ilu ja dainna vásiha oaiviliid, identitehta ja kultuvrralaš gullelašvuoda. Musihkkafágain vuodđoskuvllas galget buot mánát ja nuorat oažžut vejolašvuoda vásihit musihka ja oassálastit musihkkii dáiddalaš ovdánbuktimin, servodatovdánbuktimin ja ovtastallanmállen.

Oahpaheaddjeoahpu musihkkabarggus galget studeanttat háhkat alceseset fágalaš ja didáktalaš gelbbolašvuoda vai sáhttet bargat musihkain vuodđoskuvllas. Sii fertejit dovdat musihkalaš kulturárbbi, musihka mii doaibmá servodatilbmudassan ja pedagogalaš ávnnasin. Sii galget maid háhkat vuodu viidáset fágalaš ovdáneapmái ja vuodu doaimmalaččat sáhttit oassálastit kultur- ja skuvlaovdáneapmái. Fágabargu ferte fátmastit doaibman- ja dovddiidanhámiid mat gávdnojit musihkkafágas vuodđoskuvlla doaibmi oahppoplánas.

Ulbmilsuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhtu, bargohárjehallanvásáhusaid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš jurddašeami.

Fágalaš ja fágadidáktalaš máhttu ja čehppodat

Studeanttat galget

- máhttit iešguđetge áiggi musihkaid ja iešguđetlágan kultuvrraid birra ja dovdat musihkkafága historijjá
- ovdánahttit iežaset gelbbolašvuoda lávlumis ja sii galget máhttit iešguđetlágan lávlagiid
- máhttit atnit iešguđetlágan luohkkálanjačuojanasaid ja teknihkalaš ja elektruvnnalaš veahkkeneavvuid
- máhttit stoahkat ja dásnut ja dovdat muhtun árbevirolaš ja odđaaigásaš stohkosiid ja dánsumiid sihke min iežamet ja eará kultuvrrain
- máhttit improviseret, komponeret, ovdanbuktit ja árvvoštallat dánsuma iešguđetlágan musihkkamálliide
- máhttit lágidit ja láchit musihkalaš ávdnasiid

Doaibmat musihkkaohpaheaddjin

Studeanttat galget

- máhttit plánat, čadahit ja árvvoštallat musihka oahpahusa ja dánsuma vuodđoskuvlla oahppoplána vuodul
- máhttit jođihit ovtta čuojaheami ja čuojahit oktasaš ja mánggajienat lávlumii
- máhttit mánáid movttiidahttit doaimmalaččat guldalit iešguđet šáŋgriid ja historijjálaš áiggiid musihka, sámi musihka ja juoigama ja Norgga unnitlogokultuvrraid musihka
- máhttit mánáid rávvet komponerendoaimmain
- máhttit láchit buori musihkalaš ovdáneami mánáide ja nuoraide geain leat iešguđetlágan eavttut, iešguđetlágan duogáš ja goappeš sohkabeliide
- máhttit atnit musihka ja dánsuma iešguđetlágan fágaidgaskasaš ovttasbarggus ja fáddá- ja prošeaktabarggus

Ovttasbargu ja jurddašeapmi

Studeanttat galget

- máhttit analyseret ja digaštallat musihka mánáiguin ja váhnemiiguin/ovddasteddjiiguin
- máhttit vuđolaččat jurddašallat oktavuodaid mat leat gaskal musihkkafága ulbmiliid ja sisdoalu ja máhttit vuđuštít fága sisdoalu ja bargovugiid joavkkuide maiguin oahpaheaddjit ovttasbarget
- máhttit analyseret ja árvvoštallat iežaset oahppama ja oaidnit iežas oahppama ohppiid oahppama ektui
- máhttit oassálastit musihka fágalaš ovdánahttinbargui

3.11 Luonddu- ja birasfága

Ulbmilat ja erenoamášvuodát

Luonddudieđa ja teknologalaš ođđahutkamat leat leamaš vuodđoeaktun min olbmuidvuoda ovdáneapmái. Dál leat mis servodatlaš hástalusat mas luonddufágaid ipmárdus bohtá leat mearrideaddjin sihke našuvnnalaš ja máilmmálaš oktavuodas. Luonddu, birrasa ja riggodagaid hálddašeapmi lea máhtu ja digaštallama hálldus, ja luonddudieđalaš árvoštallamiid ferte geahčadit ehtalaš árvvuid ja ideálaid ektui. Luonddu- ja birasfága galgá maid bidjat vuodu oaidnit luonddudiehtaga máilmmigova kulturbuktagin, mas dárkumat, geahččaladdamat ja digaštallamat dađistaga rievdadit min ipmárdusa.

Luonddu- ja birasfága galgá leat vuodđun ipmirdit min luondduaddon ja teknologalaš birrasiid. Fága máhttu ja vuogit válđojuvvojit biologiija, fysihka, kemiija, geofága ja teknologiija vuodđofágain. Studeanttat galget bargat surggiiguin maid välljejit dain fágain. Sihke sisdoallu ja bargovuogit galget čatnasit vuodđoskuvlla luonddu- ja birasfágii. Molsašuddi bargovugiid vásáhusaiguin ja didáktalaš jurddašemiin galget studeanttat ráhkkanahhtojuvvot oahpaheaddjirrollai mii ovddida ohppiid doaimma, imaštallama, ángirvuoda ja movtta fágii.

Ulbmilsuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhtu, bargohárjehallanvásáhusaid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš jurddašeami.

Fágalaš ja fágadidáktalaš gelbbolašvuoha

Studeanttat galget

- máhttit dehálaš fáttáid birra fágain mat leat luonddu- ja birasfágii vuodđun
- máhttit ja sis galget gálggat didoštallat fysalaš, kemijalaš, biologalaš ja geofágalaš oktavuodaid laboratorijas ja olgun
- dovdat fágadidáktihkalaš dutkama earret eará ohppiid árgabeaigovahallamiid birra ja makkár guottut ja beroštumit sis leat fágii
- ipmirdit luonddu oktavuodaid, čuolmmaid mat gullet riggodatávkkástallamii ja luonddu ja beaivválaš eallima ilbmudusaid
- diehtit man dehálaš teknologiija lea servodahkii ja makkár váikkuhusaid teknologiija dagaha birrasiid
- máhttit rupmaša ja dearvvašvuoda birra

Doaimmat luonddu- ja birasfága oahpaheadjin

Studeanttat galget

- máhttit plánet, lámčit, čadahit, árvoštallat ja kritihkalaččat analyseret luonddu- ja birasfága oahpahusa ja fágaidgaskasaš organiserejuvnon oahpahusa
- máhttit atnit luonddufágalaš máhtu ja bargo- ja jurddašanvugiid maiguin identifisere, bargá ja árvoštallá dábálaš gažaldagaid mat ohppiin leat
- máhttit lámčit oahpahusa meahcis ja addit ohppiide girjás luondduvásáhusaid
- dovdat ja máhttit árvoštallat iešguđetlágan bargovugiid, geahččaladdanrusttegiid ja IKT
- máhttit lámčit luonddufága doahpagiid ovdáneami goappeš sohka beali ohppiide ja ohppiide gain lea iešguđetlágan sosiála ja kultuvrralaš duogáš

- atnit fágalaš vuodtu go ráhkadit báikkálaš plánaid mat čatnet fága sisdoalu vuodđoskuvlla ulbmilsurggiide, skuvlla eará doaimmaide ja lagasbirrasii
- máhttit atnit ja árvvoštallat oahpahusa sihkarvuoda njuolggadusaid, addit álgoveahki ja máhttit duodaštit dollajáddadeami gálggaid

Ovttasbargu ja jurddašeapmi

Studeanttat galget

- máhttit atnit fága sihke bagadallanfágan ja doarjjafágan fágaidgaskasaš ja mánggafáгат fáttáin ja prošeavttain
- máhttit árvvoštallat mot ieža sáhttet ovdánahttit oahpaheaddjirolla mii ovddida fágalaš beroštumi goappeš sohka beali ohppiin ja ohppiin geain lea iešgudetlágan sosiála ja kultuvrralaš duogáš
- máhttit láchit digaštallama ehtalaš hástalusain mat gullet luonddufágii ja earenoamáš oahpahusdahkosiidda, ovdamearkka dihte seksuálbajásčuvgehusa dahje gárrenmirkoeastadeaddji barggu birra

3.12 Servodatoahppu

Ulbmilat ja erenoamášvuodát

Servodatoahppu galgá leat vuodđun viidát ipmirdit oktavuodaid gaskal olbmuid, joavkkuid ja servodagaid iešgudetge áigodagain ja iešgudetge máilmmiosiin. Fága galgá ovddidit doaimmalaš áŋgirvuoda demokratiijii, olmmošvuoigatvuodaide ja riikkaidgaskasaš solidáritehtii. Fágas galgá deattuhuvvot ceavzilis ovdáneapmi, dásseárvu, gierdevašvuohta ja iešgudetge kultuvrraid árvvus atnin. Jurddašeaddji, kritihkalaš ja vuodušteaddji guottuid ráhkadeapmi leat dan dihte dehálaš bargu servodatoahpu oahpaheadjái.

Studeanttat galget bargat välljejuvnon geográfalaš surggiiguin, historjjálaš áigodagaiguin ja áigeovdilis servodatsurggiiguin. Galgá deattuhit ahte välljejuvnon oahppofáttát čuvgejuvvojit iešgudetge fágalaš perspektiivvas, ja ahte adnojuvvojit iešgudetlágan gáldot ja vuogit. Oahppofáttáid bargu galgá čadnot vuodđoskuvlla servodatohppui ja dálá oahppoplánii. Oahpahusa iešgudetlágan lahknanvugiiguin ja didáktalaš jurddašeamiin galget studeanttat ovdánahttit oahpaheadjirolla mii ovddida ohppiid servodatdihtomielašvuođa, beroštumi ja movtta fágii.

Ulbmilsuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhtu, bargohárjehallanvásáhusaid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš jurddašeami.

Fágalaš ja fágadidáktalaš máhttu

Studeanttat galget

- dovdat geografiija, historjjá ja servodatmáhtu fágaid iešvuođa ja servodatfágaid fágaidgaskasaš hástalusaid
- ipmirdit oktavuodaid gaskal luondduvuođu, riggodatávkkástallama, ealáhusstruktuvrra, ássanminstara, birgenlági ja geavaheami
- máhttit ipmirdit dálá dáhpusaid ja oktavuodaid lagas ja gáidan vássanáiggi fápmodilálašvuođaid ja olbmuid daguid ja välljemiid geažil
- ipmirdit sosiálalaš, ekonomalaš, kultuvrralaš ja politihkalaš servodatoktavuodaid ja mot sosialiseren ja iešgudetlágan váikkuhusat dáhpuhuvvet otná servodagas
- máhttit atnit ja kritihkalaččat árvvoštallat iešgudetlágan bargovugiid ja gáldogeavahemiid IKT ja mediahivvodaga barggu bokte

Doaimmat servodatoahpu oahpaheadjin

Studeanttat galget

- máhttit láchit oahpahusa servodatdilálašvuođaid birra mánggakultuvrralaš ja máilmmiviidosas perspektiivvas, mas deattuhuvvojit olmmošvuoigatvuodát ja demokrátalaš prinsihpat
- máhttit bagadallat ohppiide makkár vuoigatvuodát ja geatnegasvuodát sis leat servodagas oppalaččat ja geavaheami, almmolaš bálvalusadoaimmaid ja earenoamážit márkana ektui
- máhttit láchit didošteaddji ja čuolbmaguovllot bargovugiid, vai ohppiin ovdánit gálggat oaidnit oktavuodaid ja vejolaš čovdosiid
- máhttit ráhkadit fátmmasteaddji birra ja láchit heivejuvnon oahpahusa ohppiidoavkkuide gain leat iešgudetlágan eavttut, maiddá ohppiide gain lea dárbu earenoamášoahpahussii
- ipmirdit soabadeami birra, vai sáhttet ovddidit ohppiid gálggaid das mot sii galget giedahallat riidduid skuvllas ja servodagas

- vásihit ovdánahttinbarggu maid vuodul álggaha fágadidáktalaš rievddadanproseassaide ja oassálastá fágadidáktalaš rievddadanproseassaide
- ipmirdit oktavuoda gaskal oahpahusa ja bargoeallima ja mot entreprenurdoaimma sáhtá movttiidahttit oázžut báikkálaš ovdánahttinbarggu

Ovttasbargu ja jurddašeapmi

Studeanttat galget

- máhttit oaidnit oktavuodaide gaskal oahpahusa teorehtalaš ja praktihkalaš osiid ja gaskal iežaset ja ohppiid oahppama
- máhttit čilget ahte skuvllas lea geatnegasvuohta oahpahit demokrátalaš prinsihpaid ja guottuid
- máhttit jurddašit mot ieža sáhttet ovdánahttit oahpaheaddjirolla mii ovddida ohppiid servodatáŋgirvuoda ja vejolašvuodaide váikkuhit ovdáneami
- máhttit atnit fága sihke bagadallanfágan ja doarjjafágan fágaidgaskasaš ja máŋggafágalaš fáddá- ja prošeaktabargguin

3.13 Drámá ja rytmihkka bealjemiid váste

Ulbmilat ja erenoamášvuodát

Fága lea huksejuvvon dramáhtalaš ja rytmalaš bargo- ja ovdanbuktinvugiide mat gaskkustit ja čájehit olbmo miellalágiid, jurdagiid ja dovdduid. Gulli olbmuid leat dat doaimmat dávjá čadnon musihkkii, lávlumii ja dánsumii. Fágain drámá ja rytmihkka bealjemiid váste galget bealjehis ja lossagulut studeanttat oažžut molssaevttolaš oahpahusa estehtalaš suorggis. Lihkadeapmi ja rytma sáhtta jotkojuvvot dán fága bokte ja dat sáhtta buktit movtta go ovdánahtta ja atná duddjodeaddji návccaid hutkkás doaimmas, seavagiela, lihkadeami ja dánsuma bokte. Fágas leat njeallje váldofáttá: rytmihkka, drámá, hutkkás seavagiella ja kulturipmárdus. Dát fága lea bealjehis ohppiid molssaeaktun musihkafágii.

Studeanttat galget háhkat fágalaš ja didáktalaš gelbbolašvuoda vai sáhttet bargat drámáin ja rytmihkain bealjemiid váste vuodđoskuvllas, dálá oahppoplánaid vuodul. Oahpuin galget studeanttat šaddat dihtomiellalaččat bealjemiid kultuvrra mihtilmasvuodaide, seammás galget sii sáhttit oaidnit dan mii lea dábálaš ja maid sáhtta sirdidit drámá ja rytmihka geavaheamis. Dasa lassin galget sii oahppat juoidá servodaga kultuvrra oasi birra masa gullu lea vuodđun. Ovttas fágaiguin dárogiella seavagiella ja dárogiella bealjemiid váste galgá drámá ja rytmihkka bealjemiid váste dahkat studeanttaid dihtomiellalažžan giela estehtalaš viidodahkii. Oahpuin galget studeanttat maid oažžut máhtu ja ipmárdusa bealjemiid kulturhistorjjás našuvnnaččat ja riikkaidgaskasaččat.

Ulbmilasuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhtu, bargohárjehallanvásáhusaid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš jurddašeami.

Fágalaš ja fágadidáktalaš máhttu

Studeanttat galget

- máhttit rytmadoahpágiid, rytmamearkkaid ja nuohtaid birra ja mot rytma boahká oidnosii lihkadeamis, stoahkamis ja dánsumis
- máhttit dramáhtalaš vuodđoosiid, váikkuhangaskaomiid ja válljemiid birra, vai dat bohtet oidnosii stoahkamis, improvisašuvnnas ja dramáhtalaš gaskkusteamis
- dovdat hutkkás seavagiela, vugiid ja váikkuhangaskaomiid teoriijaid
- dovdat kulturdoahpágiid ja mot dat ovdanbohtet bealjemiid kultuvrras, gulliid kultuvrras ja eará riikkaid kultuvrrain

Doaimmat drámá ja rytmihka oahpaheaddjin bealjemiid váste

Studeanttat galget

- máhttit plánet, vuoduštit, čadahit ja árvvoštallat drámá- ja rytmihkka oahpahusa vuodđoskuvlla oahppoplána áigumušaid vuodul
- máhttit válljet ja láchit iešguđetlágan pedagogalaš geavaheami dramáhtalaš vuodđoosiin
- máhttit fága atnit fágaidgaskasaš ja mánggafágalaš prošavttain
- máhttit láchit oadjebas oahppanbirrasa, gos oahppit atnet duddjodeaddji návccaid seavagiela, stoahkama, lihkadeami ja dánsuma bokte
- máhttit láchit estehtalaš vásáhusaid skuvllas

Ovttasbargu ja jurddašeapmi

Studeanttat galget

- máhttit jurddašit earáid duddjodeaddji ovdanbuktimiid birra rytmihkas ja drámás
- ipmirdit mot iešguđetlágan hutkkás seavagiela vuogit sáhttet movttiidahttit iežas buvttadeami, ja máhttit atnit dan ipmárdusa ohppiid fága oahppama oktavuodas
- máhttit atnit rytma ja drámá iežas duddjodeaddji doaimmas ja go earáide gaskkusta dan
- máhttit jurddašit giela estehtalaš viidodaga birra

3.14 Engelasgiella bealjehemiid váste

Ulbmilat ja erenoamášvuodát

Engelasgiella mii lea heivehuvvon bealjehemiide ja lossagulut mánáid dárbbuide lea ođđa fága norgga skuvllas. Norgga bealjeheamit ellet dakkár servodagas gos dađi eambo diehtu gaskkustuvvo čálalaččat, ii ge dušše dárogillii, muhto maiddáí amas gillii, eanemusat engelasgillii. Engelasgiella lea maid riikkaidgaskasaš bealjehemiidservodaga čálagiella. Vai bealjeheamis mánát galget oažžut njálmmálaš giela vuosttaš klássa rájes juo, de lea British Sign Language (BSL) válđojuvvon atnui njálmmálaš giellan engelasgiella fágas bealjehemiid váste.

Bealjeheamiide addit vejolašvuoda háhkat gálggaid ja ipmárdusa engelasgielas ja engelasgielat kultuvraovdanbuktimiin, sihke čálagiella ja seavagiella bokte, lea mávssolaš ovttadássásaš ja aktiivvalaš oassálastimii servodagas.

Ulbmilsuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhtu, bargohárjehallanvásáhusaid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš jurddašeami.

Fágalaš ja fágadidáktalaš máhttu

Studeanttat galget

- dovdat hutkkás seavagiella, vugiid ja váikkuhangaskaomiid teoriijaid
- máhttit čilget kulturdoahpaga ja mot dat boahtá oidnosii bealjehemiid kultuvrras, gulliid kultuvrras ja eará riikkaid kultuvrrain, earenoamážit engelasgielat kultuvrras
- praktihkalaččat hálddašit giela bures, ovddemusat engelasgiella, muhto maiddáí BSL, vai álkít sáhttet gulahallat engelasgielat bealjehemiiguin ja gulliiguin ja leat buorit giellamodeallan ohppiide
- dovdat teavsttaid maiguin oahppit galget bargat, ja máhttit atnit iešguđetlágan teakstašáŋriid
- máhttit ja ipmirdit kommunikatiiva giellametodihka prinsihpaid, mas autenttalaš teavsttaid bargu ja viiddis giellageavaheapmi leat guovddázis
- leat dihtomielalaš gielaid iešvuodaide, ja máhttit syntávssa, gramatihkalaš strategiijaid ja iešguđetlágan teakstašáŋriid

Doaimmat engelasgiella oahpaheaddjin bealjehemiid váste

Studeanttat galget

- máhttit atnit iežaset gálggaid ja máhtu go praktihkalaččat plánejit ja láhčēt oahpahusa engelasgielas bealjeheames ja lossagulut ohppiide dálá vuoddoskuvlla oahppoplána vuodul
- máhttit plánet, čadahit ja árvvoštallat iešguđetlágan rytimalaš ja dramáhtalaš doaimmaid ja systemáhtalaččat bargat daiguin doaimmaiguin iešguđetlágan oktavuodain
- máhttit plánet, čadahit ja árvvoštallat oahpahusdahkosa fága kulturdoahpaga birra
- máhttit láhčēt estehtalaš vásáhusaid luohkás, skuvllas ja lagasbirrasis
- máhttit ovttasbargat seavagielafágain das ahte geavahit giela estehtalaš viidodaga
- máhttit bagadallat ohppiid teakstaráhkadeamis

Ovttasbargu ja jurddašeapmi

Studeanttat galget

- máhttit jurddašit ja árvvoštallat iežaset oahpahusa, oahpahanvugiid ja oahpponeavvuid, vai sáhttet leat mielde viidasetovdánahttime dán fága skuvllas
- oassálastit fágaidgaskasaš ja mánggafágat bargui, mas eγγελasgiella bealjehemiid váste sáhtta lea bagadallanfágan

3.15 Dárogiella bealjehemiid váste

Ulbmilat ja erenoamášvuodát

Bealjehis olbmot ellet guovtti kultuvrras, ja dárogielfága bealjehemiid váste lea dan guovtti kultuvrra čanastat. Oahpahusa čađahettiin galgá fága dagahit ahte bealjeheamit šaddet doaibmi guovttegielagin ja guovttekultuvrragin. Sihkkaris lohkan- ja čállingálggat ja máhttu norgga kultuvrra ja servodaga birra mearkkaša ollu bealjehemiid vejolašvuodaide go galget doaimmalaččat oassálastit norgga servodahkii. Bealjehemiid dárogiela fága bokte galget studeanttat nannet iežaset guovttegielat máhtu ja sin guovttekultuvrrat identitehta ja ovdánahttit eará kultuvrraid ja árvvuid árvvus atnima. Sii galget ovdánahttit ipmárdusa giellaovdáneamis ja bealjehis mánáid ja nuoraid giellageavaheamis go gehččet dárogielfága ja dárogielseavagiela oktavuoda. Dárogielfága bealjehemiid váste lea odđa fága vuodđoskuvlla oahppoplánas, ja oahpahas galget studeanttat háhkat doaibman- ja rievdadangelbbolašvuoda go galget bargat dáinna fágain vuodđoskuvllas.

Ulbmilsuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhtu, bargohárjehallanvásáhusaid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš jurddašeami.

Fágalaš ja fágadidáktalaš máhttu

Studeanttat galget

- ipmirdit mot giella lea bajáshuksejvvon ja máhttit atnit dan iešguđetge dilalašvuodain, vai sáhttet analyseret giela ja giellageavaheami sihke njálmmálaččat ja čálalaččat
- máhttit dehálaš teakstaanalysadoahpagiid ja iešguđetlagan šárjiid dovdomearkkaid ja máhttit čuvget oktavuodaide gaskal teavstta, gaskaávdnasa ja gulahallandilálašvuoda
- máhttit bealjehis mánáid árra čálagielaovdáneami birra stoahkama ja oahppama bokte lohkan- ja čállingálggaid ja giellaovdáneami oaidnit dárogiela seavagiela geavaheami oktavuodas
- ipmirdit lohkan- ja čállinproseassa teoriijaid ja erohusaid gaskal bealjehis nieiddaid ja bártniid lohkama
- máhttit árvvoštallat iešguđetlágan pedagogalaš ávdnasiid ja bargovugiid bealjehemiid dárogielfágas
- máhttit oaidnit oktavuoda gaskal dárogiela ja dárogiel seavagiela fágaid
- máhttit atnit dárogiela čálalaččat vai sis lassána giellagelbbolašvuoha ja teakstangelbbolašvuoha

Doaimmat dárogieloahpaheaddjin bealjehemiide

Studeanttat galget

- máhttit bagadallat ja movttiidahttit ohppiid teakstaráhkadeapmái sihke čálalaččat ja seavagielalaččat
- máhttit árvvoštallat ja gaskkustit teavsttaid mat ovdal ja dál leat mánáidčáppagirjjálašvuodas, govvgarjjiin ja eará mediateavsttain mánáidkultuvrras, vai dat maid bohtá oidnosii bealjehis mánáin
- máhttit atnit ja jurddašit dramáhtalaš ovdánbuktinmáliid ja vugiid drámá ja rytmihkka fágas bealjehemiid váste, vai teavsttat ráhkaduvvojit, dulkojuvvojit ja gáskkustuvvojit
- máhttit bagadallat ohppiid atnit iešguđetlágan čálalaš ja visuála gaskaávdnasiid duddjodeaddji doaimmaid gulahallamis ja hervvohallamis

Ovttasbargu ja jurddašeapmi

Studeanttat galget

- máhttit árvvoštallat ulbmiliid, sisdoalu ja iešguđelágan lahkonaddanvugiid giellamovttiidahttin- ja giellaoahpahanbarggus
- máhttit jurddašit oktavuodaid mat leat gaskal njálmmálaš ja čálalaš gielas
- máhttit guorahallat mánáid dábálaš giellaovdáneami ja daid earenoamáš gielalaš hástalusaid mat leat čadnon bealjihis mánáid doahpagiid ja giellariggodaga ovdáneapmái
- máhttit gaskkustit seavagiela unnitlogugiellan gulli searvevuhtii

3.16 Dárogiella seavagiella

Ulbmilat ja erenoamášvuodát

Dárogiella seavagiella lea visuála giella, mas oainnuin gulahallá, hupmángielas fas gulahallá guluin. Gielas lea iežas hámádat ja leat dat giella maid bealjeheames olbmot atnet gaskaneaset. Bealjehis olbmot gullet gielalaččat unnitlogujovkui ja dan dihte sáhttá sin buohtastahttit eará gielalaš minoritehtaiguin.

Dárogiel seavagiella galgá ovdánahttit mánggakultuvrrat ipmárdusa ja čađaheami ja dagahit ahte bealjehis ja lossagulut olbmot šaddet doaimbi guovttegielagin ja guovttikultuvrragin. Dárogiel seavagiella fágain ja dárogiel fágain galget oahppit oažžut vuodu ovdánit kognitiivvalaččat, sosiálalaččat ja dovddolaččat ovttaskas oahppi návccaid ja eavttuid vuodul, vai sii sáhttet oassálastit doaimmalaččat norgga servodahkii ja seammás oažžut vejolašvuoda ovdánahttit iežaset kultuvrralaš iešvuoda. Dan dihte go dárogiel seavagiella árbevierru alit oahpus lea ođas, de galgá oahpus leat munni beassat geahččaladdat ja didoštallat.

Ulbmilsuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhtu, bargohárjehallanvásáhusaid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš jurddašeami.

Fágalaš ja fágadidáktalaš máhttu

Studeanttat galget

- ipmirdit mot giella lea huksejuvvon, mot gielat varierejit, mot dan atnit iešguđetge dilálašvuodain, ja mot kultuvra govviduvvo gielalaš ovdanbuktimis, ja sii galget máhttit atnit dán ipmárdusa go analyserelit giela ja giellageavaheami
- máhttit analyseret, dulkot ja gaskkustit iešguđetlágan šáŋriid seavagielateavsttaid, mas teakstabargu fáttmasta estehtalaš, ehtalaš, historjjálaš ja didáktalaš viidodagaid
- ipmirdit bealjeheamiid kultuvrra ja historjjá, vai ipmárdus ja árvvus atnin iežas ja earáid kultuvrii ja árvvuide nannejuvvo
- dovdat bealjeheamiid gielalaš unnitlogu sajádaga servodagas ja ovdánahttit mánggakultuvrrat ipmárdusa ja čađaheami
- dovdat mánggagielalašvuoda teoriijaid ja teakstabarggu vuodul ovddidit dihtomielalašvuoda ja buori grammatihkalaš máhtu ja teakstalingvistihkalaš strategiijaid
- máhttit oassálastit fágaovdideapmái go ieža ovddidit ja geahččaladdet vugiid, oahpponeavvuid ja iešguđetlágan IKT málliid fágaoahpahusas ja čađaheamis

Doaimmat dárogiel seavagiella oahpaheaddjin

Studeanttat galget

- máhttit heivehit seavagiellaoahpahusa ohppiide geain leat iešguđetlágan dárbbut ja eavttut, earret eará mánáide geain lea eará gielalaš ja kultuvrralaš duogáš
- máhttit láchit dili ohppiide vai sáhttet didoštallat iešguđetlágan gaskaávdnasiid ja šáŋriid giela ja teavsttaid
- ipmirdit mot mánáin ovdána giella ja doahpagat, ja máhttit bargat systemáhtalaččat vuđolaš doabaoahpahemiin ovtta dárogielfágain bealjeheamiid váste ja matematihka-fágain
- máhttit fágalaš, gielalaš ja didáktalaš gelbolašvuoda atnit go láchet oahpahusa ja árvvoštallet dárogiel seavagiella fága oahpponeavvuid, nu ahte dat čuovvu vuodđoskuvlla oahppoplána

- máhttit atnit iešguđetlágan bagadallan- ja árvoštallanvugiid, bargat hutkkálaččat ja kritihkalaččat go atná IKT seavagiellafágas ja láchit barggu mas leat molsašuddi seavagiellafágalaš ulbmilat fáddá- ja prošeaktabargguin

Sámegiela bealjehis studeanttat fertejit dovdát sámegiela giehtaalfabehta vai sáhttet ovddidit seavagiela kultureaktuduvvon sámegiela sániid ektui mat eai gávdno dárogiela seavagiela.

Ovttasbargu ja jurddašeapmi

Studeanttat galget

- máhttit ráhkadit buriid ja oktilis ovdanbuktimiid iešguđetlágan gulahallandilálašvuodain
- máhttit atnit jurddašeaddji ja diđošteaddji guottu mii lea vuodđun fága viidáset ovdánahttimii
- máhttit gaskkustit dárogiela seavagiella fágaosuorgin sihke bealjemiid ja gulliid kultuvrras

3.17 Sámeigiella

Ulbmilat ja ereñoamášvuodát

Norggas leat golbma sámeigieljoavkku: oarjelsámeigiella, julevsámeigiella ja davvisámeigiella. Sámeigiela dilli lea earálagan go dárogiela dilli, sihke skuvlafágan ja giela servodatlaš sajádaga dáfus. Giellajoavkkuin leat stuora erohusat, ja maiddái daid iešguđetge giellaguovlluin leat mearkkašahtti stuora variašuvnnat. Dan ferte vuhtii váldit buot dásiin. Gielladilálašvuolta lea earenoamáš stuora hástalus guovlluin gos áittobáliid lea sámeigiella skuvlafágan šaddan, ja gos giella unnán adno almmolašoktavuodain earret go skuvllas ja mánáidgárddis.

Sámeigiella lea oahpaheaddjeoahpus organiserejuvvon sihke eatnigielfágan ja amasgiellan. Oahpahusa váldoulbmil lea ráhkkanahhtit studeanttaid bargat sámeigeloahpaheaddjin ja sámeigilli oahpahit vuodđoskuvllas oahppoplána vuodul. Oahpaheaddjeoahpahas galget studeanttat nannet iežaset giellačehppodaga sihke praktihkalaččat ja teorehtalaččat, vai sáhttet oahpahit fága ja atnit sámeigiela skuvllas – dan vuodđun lea ahte sámeigiella lea sihke identitehtafága, vásihanfága, láddanfága, kulturfága, čehppodafága, reaidofága ja gulahallanfága. Studeanttat galget oahppat ja hárjanit bargat sámeigielain buot fágain vuodđoskuvllas. Oahpahas galgá movttiidahttit hutkáivuoda, ja studeanttat galget deaividit sihke fágalaš ja eará hástalusaid mat sáhttet bohciidit sámeigelas ja sámeigilli. Oahpahas galgá atnit vuodđun vuodđoskuvlla fága hámádaga: guldalit ja hupmat, lohkat ja čállit ja máhttu giela ja kultuvrra birra.

Ulbmilsuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhtu, bargohárjehallanvásáhusaid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš jurddašeami.

Fágalaš ja fágadidáktalaš máhttu

Studeanttat galget

- máhttit atnit sámeigiela njálmmálaš ja čálalaš gulahallangiellan buot fágain vuodđoskuvllas, ja leat buorit ovdagovvan njálmmálaš giellageavaheamis ja sámeigiela čállingiela aktiivvalaš geavaheamis
- máhttit čilget hupmangiela ja čállingiela váldoosiid
- háhkat systemáhtalaš čehppodaga sámeigiela ja giela formála beliin jietnadat-, sátne- ja cealkkadásis ja máhttit árvvoštallat teavsttaid
- dovdat iešguđetlágan málliid ja šárraid sámi girjjálašvuodas, vai sáhttet árvvoštallat, välljet ja atnit girjjálašvuoda ja vuogas teavsttaid oahpahas, ja máhttit čilget girjjálašvuoda váldoosiid
- máhttit sámi giellahistorjjá váldoosiid, vai dovdet gielalaš variašuvnnaid duogáza, ovddidit gielalaš gierdevašvuoda ja ohppet árvvus atnit giela kulturárbin
- dovdat geahččaladdan- ja ovddidanbarggu vuodđoprinsihpaid, mas earenoamážit deattuhuvvo oahpponeavvuid ovddideapmi
- máhttit ja ipmirdit sámeigiela stáhtusa ja rolla servodagas ja iešguđetlágan servodatsurggiin ja dovdat máŋggagielašvuoda iešguđetge beliid
- máhttit giellaoahpahanvugiid mánáid giellaovdáneami váldolinnjáid ektui

Doaimmat sámeigeloahpaheaddjin

Studeanttat galget

- máhttit plánet, heivehit, čađahit ja árvvoštallat giellaoahpaheami, fáddávuodul oahpaheami ja prošektabarggu fágadidáktalaš analysa vuodul

- máhttit gielladikšuma bargovugiid ja ulbmiliid, vai sáhttet bargat gielalaš ovdánahttimiin iešguđetge fágain

Ovttasbargu ja jurddašeapmi

Studeanttat galget

- máhttit árvvoštallat ja gaskkustit oktavuoda gaskal teoriijaoahpaheami ja praktihkalaš oahpaheami ja gaskal iežaset ja ohppiid oahppama sámeielas
- máhttit atnit iešguđetlágan fágalaš ovdanbuktinvugiid ja atnit ja kritihkalaččat árvvoštallat diehtjuohkin- ja gulahallanteknologiija
- máhttit oassálastit fágaidgaskasaš ja mánggafágat ovttasbargui

3.18 Duodji

Ulbmilat ja erenoamášvuodát

Duodji lea dakkár fága main studeanttain sáhtttá leat iešguđetlágan dássi go álget, earret eará vuolgá maid das lea go sis leamaš duodji fágan joatkaskuvllas. Oahpahus ferte lágiduvvot nu ahte studeanttat ožžot fágalaš gelbbolašvuoda bargat dainna vuodđoskuvllas. Duoji variašuvnnat ja ovttaláganvuodát iešguđetge geográfalaš báikkis ja studeanttaid kulturduogáš galgá leat riggodahkan studeanttaid duodjeovdáneapmái.

Fága fáttmasta duoji vuodđoskuvlla fága, oahppofága oktavuoda duodjái ja duddjomii servodagas ovdal ja dál ja studeantta iežas ovdáneami. Vuodđoskuvllas deattuhuvvo ohppiid identitehta- ja kulturipmárdus sihke luonduávdnasiid háhkamis ja ávdnemis ja praktihkalaš duddjomis. Dan dihte ferte oahpahus deattuhit didáktalaš válljemiid vuodđoskuvlla oahpahasas. Duddjon ja didáktalaš jurddašeapmi ferte dahkat ollislašvuoda oahpus. Studeanttat galget oahppat mot duodji lea rievdan ovdalaš áiggis min áiggi rádjái, makkár oktavuodát leat gaskal iešguđetlágan duodjesurggiid ja dáidaga, ja mot suorggit leat váikkuhan nubbi nubbái. Praktihkalaš duddjon galgá leat vuodđun studeanttaid ipmárdussii ja vásáhussii ja ferte dan dihte leat stuorimus oassin oahpus.

Ulbmilsuorggit

Bargu joksat ulbmiliid galgá sihkkarastit lonohallama gaskal teorehtalaš máhtu, bargohárjehallanvásáhusaid, fágalaš ovdáneami ja didáktalaš jurddašeami.

Fágalaš ja fágadidáktalaš máhttu

Studeanttat galget

- máhttit fága ulbmiliid ja sisdoalu ja fága historjjá ja vuodušteami
- máhttit háhkat ávdnasiid luonddus ja giedáhallat daid
- máhttit atnit vuđolaš bargoteknikkaid ja heivvolaš bargoneavvuid
- movttiidahtojuvvon nannet iežaset beroštumi duodjái ja čehppodaga duojs ja atnit buot beliid mat sis leat iežaset duddjodeaddji ovdáneapmái
- máhttit duodjeterminologiija go čilgejit ávdnasiid ja bargoproseassaid
- máhttit duodje- ja dáiddahistorjjá
- máhttit atnit IKT bargoneavvun ja váikkuhangaskaoapmin iežaset duodjebarggus

Doaimmat duodjeoahpaheaddjin

Studeanttat galget

- máhttit movttiidahttit, bagadallat ja árvoštallat ohppiid duodjeovdáneamis
- boktit beroštumi duodjái ja čehppodaga duojs vai ohppiid peršuvnnalaš sámi identitehta nannejuvvo
- máhttit plánet ja čađahit duodjeoahpahusa
- máhttit heivehit duodjemáhtu vuodđoskuvlla oahpahusa dássái

Ovttasbargu ja jurddašeapmi

Studeanttat galget

- leat kritihkalaččat fága ovdánahttimii ja mot dat doaimá fágan dáčča ja sámi skuvllas

- máhttit atnit duodjeterminologija go analyserejit ja gaskkustit gárvves buktagiid
- máhttit duodaštit iežaset duddjodeaddji proseassa
- máhttit gaskkustit fága bargoustitlaš searvevuodas, vai fága sáhtta leat fárus fágaidgaskasaš ja mánggafágat fáddábargguin ja proševttain
- máhttit atnit duoji sihke peršuvnnalaš ja oktasaš gulahallangaskaoapmin
- máhttit árvoštallat ja gaskkustit oktavuodaid gaskal teorijaoahpahusa, praktihkalaš oahpahusa, ja gaskal iežaset ja ohppiid oahppama duojis

DÁBÁLAŠOAHPAHEADDJEOAHPU RÁMMAPLÁNA NJUOLGGADUSAT

Oahpahas- ja dutkandepartemeantta lea mearridan njuolggadusaid cuoŋumánu 3. beaivvi 2003 láhkavuođuin universitehtaid ja allaskuvllaid lágain miessemánu 12. beaivvi 1995 nr. 22 § 46 nr. 4.

§1 Organiseren ja sisdoallu

Dábalašoahpaheaddjeoahppu lea njeallje jagi oahpahas (240 oahppočuoggá). Oahpahasas lea 120 oahppočuoggá stuoru bákkolaš oassi ja 120 čuoggá stuoru válljenmuni oassi.

Oahpahasas bákkolaš oasis leat

Pedagogihkka 30 oahppočuogga

Risttalašvuolta-, osku- ja eallinoainnu-

gelbbolašvuolta 20 oahppočuoggá

Matematihkka 30 oahppočuoggá

Dárogiella 30 oahppočuoggá

Vuodolaš lohkan-, čállin- ja matematihkkaohpahas 10 oahppočuoggá

Bargohárjehallan mii bistá 20 -22 bargovahku lea integrerejuvvon lohkanovttodagaide

Lohkanovttodagaid válljenvejolašvuoda lea

válljet gaskal skuvlagullelaš fágaid 120 oahppočuoggá*

*Dát galgá fátmastit unnimusat 60 oahppočuoggá fágain mat vástidit vuoddoskuvlla fágaid. Fágan sáhttet leat lassifágaid lohkat geatnegahttojuvvon oasis dahje odđa fágaid mat leat unnimusat 30 oahppočuoggá stuoru ja galget fátmastit fágadidáktiikka ja dábálaččat bargohárjehallama. Gitta 60 oahppočuoggá sáhttet leat eará iešgudetge stuoru skuvlagullelaš oahput. Ásahas mearrida leat go oahput gullelaččat dasa ahte vuoddoskuvllas bargat.

Dan duohken makkár fágaid lea válljen golmma vuosttaš jagis ja allaskuvllaid fálddagaid ja másteroahpu sisaváldinnjuolggadusaid, de sáhtta njealljáj jagi heivehit leat másteroahpus oassin.

§ 2 Fágaplána mearrideapmi

Allaskuvlla stivra mearrida ja bidjá fágaplánii fágalaš sisdoalu, bargohárjehallanoahpu, organiserema, bargovugiid ja árvoštallanortnegiid dáfus mat eai leat rámmaplánas.

§ 3 Bargohárjehallanoahpahas

- Oahpahasas galgá leat 20 vahkosaš bargohárjehallanoahppu mii lea integrerejuvvon daid iešgudetge oahpahasovttodagaide. Allaskuvla mearrida bargohárjehallanáigodagaid guhkkodaga.

- b) Studeantta galgá oážžut formála árvvoštallama juohke bargohárjehallanáigodaga maŋnel árvosániin dohkkehuvvon/ii dohkkehuvvon. Jus studeantta bargohárjehallanáigodat ii dohkkehuvvo, de sáhtá dat dihto áigodat čadahuvvot dušše okte vel. Maŋnel loahpahuuvvon bargohárjehallama addo loahpalaš árvvoštallan árvosániin dohkkehuvvon/ ii dohkkehuvvon.

§ 4 Dohkálašvuoda árvvoštallan

Allaskuvla galgá árvvoštallat lea go studeanta dohkálaš oahpaheadjeámmáhii, gč. Universitehta- ja allaskuvlalága § 42.b. ja departemeanta mearridan njuolggadusaid.

§ 5 Eksámennjuolggadusat

Eksámen organiserejuvvo ja čadahuvvo dan eksámennjuolggadusa vuodul maid allaskuv lea mearridan. Dárogiefágas galgá studeanta geahččaluvvot goappaš giellahámiin.

§ 6 Duodaštus

Addo njeallje jagi dábálašoahpaheadjeoahpu duodaštus. Duodaštus galgá čájehit buot lohkanovttadagaid mat oahpus leat leamaš, ja dasa galgá čállit árvosániid maid lea ožžon. Duodaštusas galgá boahit ovdan ahte njealljajagi dábálašoahpaheadjeohppui gullá golbmajagi bahcelorgráda.

§ 7 Beassan eksámenis dahje geahččaleamis

Eksámen dahje geahččaleapmi mii ii leat dábálašoahpaheadjeoahpu rámmaplánas, sáhtá addit vuodu beassamii, geahča § 49 universitehta- ja allaskuvlalágas. Oahpahas mii galgá addit vuodu beassat bákolaš oasis, ferte sisttisoallat seamma váldoosiid go mat rámmaplánas leat vástideaddji dábálašoahpaheadjeoahpu oahpahasovttadagas, maiddái fágadidáktiikka.

Oahpahas mii galgá addit vuodu beassamii válljenmuni oasis, ferte sisttisoallat juogo skuvlafágaid dahje fágaid mat leat gullevaččat dasa ahte bargat oahpaheadjain vuoddoskuvllas, gč. § 1 ja galgá dábálaččat fátmastit fágadidáktiikka. Jus ovddeš fága oahpahasain ii leat fágadidáktiikka, de sáhtá ásahus luoitit dainna eavttuin ahte studeanta duodašta didáktalaš máhtu fágas. Ásahus maid sáhtá obba áiggis maid luoitit 3 vahkkui vai beassá čadahit bargohárjehallama dalle go dohkkeha ovdalaš oahpuid ja lohkanovttadagaid mat váldojuvvojit olgoriikkas.

Sáhtá beassat nuppi dárogielhámis jus studeanttas lea sámeagiella, kveanagiella, dárogiel seavagiella dahje eará unnitlogugiella eatnigiellan ja geas ii leat árvvoštallan goappaš giellahámiin joatkkaskuvllas. Seamma gusto olgoriikka studeanttaide geat eai leat vázzán joatkkaskuvlla Norggas. Fága friddjabeassan čállojuvvo oahpahusa loahpalaš duodaštussii.

§ 8 Gustogohtin ja njuolggadusat ovdal gustogohtima

Dát njuolggadus gusto 01.08.03 rájes. Studeanttaide geat álge oahpahussii ovdal 2003 čavčča gusto ovdalaš rámmaplána gullevaš njuolggadusaiguin.